

Päivi Pouttu, Hanna Radicke

Turvallinen arki erotilanteessa

Kartoitus olemassa oleviin eropalveluihin

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sairaanhoitaja (AMK)

Hoitotyön koulutusohjelma

Opinnäytetyö

20.11.2015

Tekijät Otsikko Sivumäärä Aika	Päivi Pouttu, Hanna Radicke Turvallinen arki erotilanteessa kartoitus olemassa oleviin eropalveluihin 38 sivua + 3 liitettä 20.11.2015
Tutkinto	Sairaanhoitaja (AMK)
Koulutusohjelma	Hoitotyön koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sairaanhoitaja
Ohjaaja	Lehtori Marja Salmela, Ft, TtM, Sh
<p>Opinnäytetyömme on osa Vantaan kaupungin HYVIS hanketta. HYVIS on lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma ja käytännössä internet-sivusto, johon on koottu lapsiperheille ja heidän kanssaan työskenteleville tietoa ja toimenpiteitä lasten ja nuorten hyvinvoinnin parantamiseksi. Turvallinen arki erotilanteessa hankekokonaisuus etsii keinoja auttaa vanhempia eroamaan sovussa ja lapsen parasta ajatellen.</p> <p>Opinnäytetyömme tarkoitus on kartoittaa jo olemassa olevia eropalveluita. Saimme Vantaan kaupungilta heidän aiemmin tekemän selvityksen materiaaleineen ja he toivoivat meiltä rinnakkaistutkimusta palveluista ja niiden tarkistamista.</p> <p>Käytämme opinnäytetyössä palveluiden kartoittamiseen kehittämistyön menetelmää. Etsimme aluksi tutkittua tietoa lasten ja vanhempien tuen tarpeista erotilanteessa. Eropalvelut on koottu Vantaan kaupungilta saamien tietojen pohjalta ja pääasiassa internetistä etsimällä. Palvelut on koottu taulukoihin jaoteltuina kolmeen kategoriaan, eroa suunnittelevat, eroavat ja eronneet. Tulokset annetaan Vantaan kaupungin käyttöön sellaisenaan ja he yksin päättävät tietojen käyttämistarkoituksesta.</p> <p>Kartoituksessa saimme selville, että eropalveluita on runsaasti. Vantaan kaupunki tarjoaa kuntalaisille apua eroon liittyvissä ongelmissa, niin vanhemmille kuin lapsillekin. Seurakunnalta saa tukea kirkkoon kuulumatonkin. Yksityiset järjestöt ja liitot tarjoavat kattavasti tietoa, tukea, tapahtumia, terapiaa, kursseja ja etenkin vertaistukea. Palvelut ovat helposti löydettävissä internetin avulla.</p> <p>Tuloksia voi hyödyntää eroperheiden kanssa työskentelevät ammattilaiset heidän ohjatessaan eroperheitä oikeiden palveluiden luo. Tarkoitus on että eron eri vaiheissa olevat perheet saavat oikeanlaista apua ja tukea, joka olisi perheille helposti löydettävissä.</p>	
Avainsanat	Avioero, ero, eropalvelut, eroperhe, lapsi, vanhemmat

Authors Title Number of Pages Date	Päivi Pouttu, Hanna Radicke Safe daily life in separation situation research of existing separation and divorce services 38 pages + 3 appendices 20 th of November 2015
Degree	Bachelor of Health Care
Degree Programme	Nursing and Health Care
Specialisation option	Nurse
Instructor	Lecturer Marja Salmela, PhD, MNSc, RN
<p>Our thesis is part of the city of Vantaa HYVIS project. HYVIS is a welfare initiative aimed at helping families to cope with the adversity and strain of separation and divorce. It has been created in the form of a website which contains useful information and practical measures for the wellbeing of children and their families. It also functions as a useful resource for people employed to support families experiencing divorce. The aim of the project is to find the ways and means to help parents separate amicably while taking into consideration the best outcome for the child.</p> <p>The purpose of this thesis is to find and examine existing separation and divorce services. The city of Vantaa provided us with the relevant materials from their previous inquiry. It was their wish that we would produce a parallel study alongside their own, examining and evaluating the different separation and divorce services that are available.</p> <p>In this thesis we will be using a developmental method for analysing the services that are available. In the beginning we will examine research data on the needs of children and parents in the process of separation. The services available when separating and divorcing have been collected from the groundwork done by the city of Vantaa and also through research on the internet.</p> <p>The services found have been collated into a table and broken down into three different categories. These are as follows: those planning to separate, those in the process of separating and those who have already separated. The results will be given to the city of Vantaa in raw form and it will be up to their discretion how the data will be used.</p> <p>Our research revealed that there is a wide range of services available when separation occurs. The city of Vantaa provides help for the residents of the municipality in matters of separation and divorce. This includes help for children as well as parents. The parish also provides support, even to those who do not belong to the church. Furthermore, private organizations and unions provide an extensive amount of information, support, events, therapy, courses and peer support. These services are readily available through the internet. Professionals can use these results to help and guide families undergoing separation to find the appropriate services which best help them. The goal is to provide families at different stages of separation with the right kind of help and at the right time.</p>	
Keywords	Divorce, separation, services, family, child, parents

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Työn tarkoitus ja tavoitteet	2
3	Kehittämistyön menetelmän kuvaus	4
4	Eroperheiden tuen tarpeet	5
4.1	Eroprosessin vaiheet	5
4.2	Vanhemmuuden muutoksia erotilanteessa	7
4.2.1	Vanhempien uhat ja selviytymiskeinot erotilanteessa	9
4.2.2	Vanhemmuus eron jälkeen ja yhteistyövanhemmuus	10
4.2.3	Vanhemman tuen tarpeet erotilanteessa	11
4.3	Lapsen kasvun ja kehityksen turvaaminen vanhemmuuden avulla	12
4.3.1	Erouhka ja eropäätös uhkaavat lapsen turvallisuutta	13
4.3.2	Lapsen asema erotilanteessa	14
4.4	Lapsen tyypilliset reaktiot ikäkausittain erotilanteessa ja niissä tukeminen	14
4.4.1	Vauva ja taapero ikäinen (0-3 -vuotiaat)	15
4.4.2	Leikki-ikäinen (3-6 -vuotiaat)	15
4.4.3	Kouluikäinen (7-12 -vuotiaat)	16
4.4.4	Nuori (12-18 -vuotiaat)	17
4.4.5	Lapsen ja nuoren selviytymistä erotilanteessa tukevia asioita	17
4.5	Onnistunut kiintymyssuhde erotilanteen tukena	19
4.6	Erotilanteen uhat normaalille kasvulle ja kehitykselle	19
4.6.1	Vieraannuttaminen uhkana lapsen kehitykselle ja kasvulle	21
4.6.2	Uusperhe uhka vai mahdollisuus	22
5	Eropalvelut	23
5.1	Palvelut eroa harkitseville	24
5.2	Palvelut eron aikana	24
5.3	Palvelut eron jälkeen	25
6	Pohdinta	26
7	Prosessin kuvaus ja arviointi	31
	Lähteet	33

Liitteet

Liite 1. Palvelut eroa harkitseville

Liite 2. Palvelut eron aikana

Liite 3. Palvelut eron jälkeen

1 Johdanto

Opinnäytetyömme tarkoituksena on kartoittaa jo olemassa olevia Vantaan kaupungin, kolmannen sektorin sekä yksityisten järjestöjen tarjoamia eropalveluita ja tehdä niistä kooste Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille. Koosteen on tarkoitus selkiyttää ammattilaisten palveluneuvontaa heidän ohjatessaan lapsiperheitä erotilanteessa auttaviin palveluihin sekä helpottaa erotilanteessa olevien perheiden tiedon ja tuen hakemista. Opinnäytetyö on osa Vantaan kaupungin Vantaan Hyvis hanketta ja opinnäytetyön tuloksien käytöstä vastaa Vantaan kaupunki.

Vantaan Hyvis on internetistä löytyvä tietopaketti Vantaan kaupungin luottamushenkilöille, virkamiehille ja kaikille vantaalaisten lasten, nuorten ja lapsiperheiden kanssa toimiville sekä tietenkin vantaalaisille lapsiperheille. Hyvis on lasten ja nuorten käyttämä sekä (nimikilpailussa) keksimä sana, joka on lyhennelmä sanasta HYVINvointiSuunnitelma. Sivustolta löytyy tietoa tarjottavista palveluista sekä lapsiperheiden hyvää arkea tukevista hyvistä teoista sekä ehkäisevästä lastensuojelusta ja lastensuojelusta Vantaalla. Hyviksen taustalla on lasten ja nuorten palveluja säättävät lait sekä erityisesti vuonna 2008 voimaan astunut uusi lastensuojelulaki (417/2007), joka velvoittaa kuntia laatimaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi kunnan toimintaa koskevan suunnitelman. Hyviksen sivustolla oleva materiaali on pääosin koottu vuoden 2012 aikana ja sisällön suunnitteluun ovat osallistuneet useat eri tahot ja toimijat sekä vantaalaiset lapset ja nuoret. Vantaan sosiaali- ja terveys- sekä sivistystoimi vastaavat vuosittain vuorotellen Hyviksen toimenpide-osuuden työstämisestä ja toimenpiteiden toteutumisesta raportoidaan kaupunginhallitukselle vuosittain. (Vantaanhyvis.)

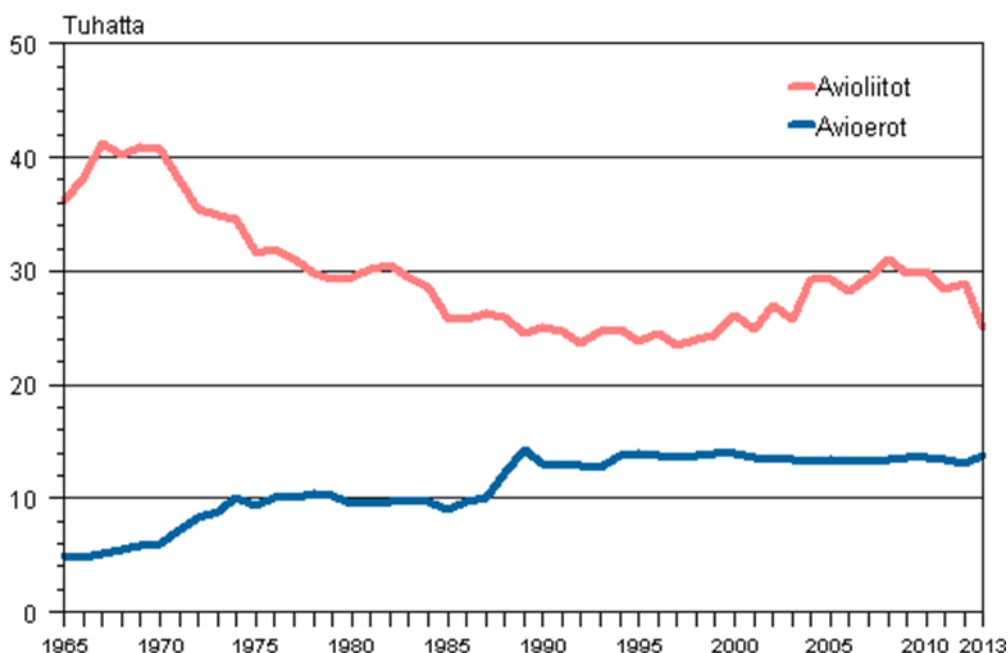
Vantaan kaupunki on jo aloittanut eropalveluiden kartoitusta ja meiltä toivottiin rinnakkaistutkimusta eropalveluista sekä niiden käytettävyydestä. Työn tilaajan kanssa on sovittu, että annamme heille työn tulokset käyttöön sellaisenaan ja he päättävät, miten niitä jatkossa parhaiten hyödynnetään. Mahdollisesti tuloksia käytetään Vantaan Hyviksen sivuilla ohjaamaan perheitä hakeutumaan oikeiden palveluiden luokse erotilanteessa.

2 Työn tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyömme tarkoitus on kartoittaa eroperheille jo olemassa olevia palveluita, jotka ovat vantaalaisten eroperheiden käytettävissä. Opinnäytetyön lähtökohtana on Vantaan kaupungin pyyntö kartoituksesta, jolla mahdollisesti täydennetään Vantaan kaupungin HYVIS internetsivustoa eroperheiden auttamispalveluiden osalta. Tavoitteena on, että eron eri vaiheissa olevat perheet saavat oikeanlaista apua ja tukea, joka olisi perheille helposti löydettävissä. Koosteen on tarkoitus olla myös tukemassa eroperheiden kanssa työskenteleviä ammattilaisia löytämään eri eropalveluita tarjoavat tahot sekä ohjaamaan perheitä heille sopivimpaan palveluun.

Turvallinen arki erotilanteessa on hieno tavoite haasteellisessa tilanteessa, jossa tiivis perheyhteisö olemassa olevassa muodossaan on hajoamassa tai hajonnut. Vanhempien ero vaikuttaa voimakkaasti jokaiseen perheen jäseneen ja vaikka vanhemmat eroavat, vanhemmuuden tulisi jatkua. Vanhempien ero vaikuttaa lapsen arkeen, jonka eheyttä voivat rikkoa tuleva muutto isän tai äidin luo, mahdollinen päivähoitopaikan tai koulunvaihto yms. Lapsen ei tulisi erota kummastakaan vanhemmastaan, vaikka vanhemmat eroavat toisistaan. Vanhempien erotessa parisuhde loppuu, mutta vanhemmuus säilyy ja yhdistää lapsen vanhemmat toisiinsa lapsen kautta. (Ensi- ja turvakotienliitto.)

Eroaminen on nykyään tavallista ja ilmiön yleisyys haastaa yhteiskuntaa ja kuntia kehittämään palveluja perheiden tarpeiden mukaisiksi. Tilastokeskuksen väestönmuutostietojen mukaan vuonna 2013 avioeroon päätyi Suomessa 13766 avioliittoa (Kuvio 1).

Kuvio 1. Avioliitot ja avioerot 1965–2013 (Tilastokeskus 2014.)

Suomessa kokonaiseronneisuusluku, joka kertoo, mikä osuus avioliitoista päättyy eroon, on jo vuosia ollut lähellä 0,50:tä. Tämä tarkoittaa karkeasti, että puolet avioliitoista päättyisi eroon. (Tilastokeskus 2002). Tähän ei ole huomioitu mukaan avoliiton tai rekisteröityneen parisuhteen eromääriä.

Opinnäytetyössä käytämme yhtenäisesti sanaa ero kuvaamaan lapsiperheen vanhempien eroa, luokittelematta sitä sen tarkemmin avio-, avo- tai rekisteröityneen parisuhteen eroksi. Eroperheeksi katsomme perheyksikön, jossa on alle 18- vuotias lapsi(a) sekä kaksi aikuista, jotka päättävät parisuhteensa. Eropalveluilla tarkoitamme maksuttomia tai maksullisia palveluita, jotka tukevat ja auttavat eroa harkitsevan, eroavan tai eronneen tiedollista ja henkistä selviytymistä. Eropalveluiden on tarkoitus ennaltaehkäistä ja minimoida erosta aiheutuvia haittoja ja kärsimystä sekä antaa tietoa käytännön asioiden hoitoon eron aikana ja sen jälkeen.

Vanhempien ero vaikuttaa koko perheeseen ja erokriisissä yksilöiden tarvitsema tuen laatu ja määrä on yksilöllinen. Erotilanteessa kaivataan tietoa ja tukea käytännön asioiden järjestämiseen, kuten taloudellisen tilanteen selvittämiseen sekä lapsen huoltoon ja tapaamisiin liittyviin ongelmiin. Tarvetta on myös palveluille, jotka auttavat ja tukevat eronneen henkistä jaksamista ja erosta selviytymistä. Työssämme lähtökohtana on lapsiperheen ero ja siksi lapsen hyvinvointi ja siihen tähtäävät toimenpiteet on huomioitu erityisesti. On lapsen edun mukaista että vanhemmat saavat hoidettua eron

sovussa ja lapsen parasta ajatellen. Tänä päivänä yleistyneet uusioperheet ja jopa niiden hajoaminen kuormittavat lasta entisestään. On myös valitettavan tavallista, että erossa lapsi menettää toisen vanhemman, useimmin isän, kokonaan tai välit etäänntyvät. Tämä on ehkäistävissä riittävällä tiedolla ja tuella, jotta vanhemmat kykenevät erottamaan omat tunteensa erotilanteessa ja hoitamaan yhdessä lapsensa jatkossakin. Keskitymme opinnäytetyössämme selvittämään, mitä tarpeita eropalveluille on ja mitä palveluita on jo olemassa.

3 Kehittämistyön menetelmän kuvaus

Käytämme opinnäytetyömme tekemisessä kehittämistyön menetelmää. Kehittämistyö opinnäytetyössä liittyy aina käytäntöön. Opinnäytetyön taustalla on ongelma, joka kaipaa ratkaisua. Työn alussa määritetään ongelman ratkaisussa tarvittava tieto sekä mistä ja miten tieto saadaan eli tiedonkeruumenetelmä. (Kananen 2012: 13.) Nykyään käytössä on myös kirjainyhdistelmä TKI, joka tarkoittaa tutkimusta, kehittämistyötä ja innovaatiotoimintaa jotka usein siis liittyvät yhteen (Moilanen – Ojasalo – Ritalahti 2014: 17). Tutkimuksellinen kehittämistyö voi saada alkunsa esimerkiksi organisaation kehittämistarpeesta tai halusta saada aikaan muutoksia ja se eroaa pelkästä tieteellisestä tutkimuksesta siten, että käytännön parannuksia ja uusia ratkaisuja myös viedään eteenpäin käytännössä (Moilanen – Ojasalo – Ritalahti 2014: 19). Näin on myös meidän työssämme. Vantaan kaupunki kaipaa lisää tietoa eropalveluista ja me kartoitamme ne, jolloin he voivat pohtia tarvetta uusille tai yhdistellä olemassa olevia palveluita mahdollisimman toimivaksi kokonaisuudeksi. Opinnäytetyömme on siis pieni panostus isompaan kokonaisuuteen ja jo olemassa olevaan Vantaan Hyvis hankkeeseen. Ja jotta opinnäytetyömme ei olisi vain asiantilan toteamista tai kuvaamista, on siinä oltava mukana tutkimuksellisuutta. Kehittämistyöstä tekee tutkimusta se, että työ dokumentoidaan ja työssä käytetään tieteellisiä menetelmiä, jotka tuottavat luotettavaa ja uutta tietoa. Yksi tieteen kriteereistä on siis uuden tiedon tuottaminen. (Moilanen – Ojasalo – Ritalahti 2014: 20–21.) Lähestymistapana on toisaalta palvelumuotoilu mutta pääasiassa verkostotutkimus (Moilanen – Ojasalo – Ritalahti 2014: 38–39).

Opinnäytetyömme on mukaillut kehittämistyön prosessia. Aloitimme tutkimuksen perehtymällä aiheeseen, etsimällä aiempaa tietoa eli teoreettista viitekehystä. Saimme myös Vantaan kaupungilta heidän jo aikaisemmin kartoitetut ja käytössä olevat tiedot eropalveluiden tuottajista. Kenttävaiheemme käynnistyi suunnittelulla ja jakamalla

tehtävät molemmille tekijöille. Itse toteutusta teimme itsenäisesti kesän aikana ja aloimme työstämään tuloksia syksyllä.

Aiheenjäsennysvaiheessa tiedonhakumme tapahtui pääosin hankkeen tilaajan esittämiin lähtökohtiin perustuen. Haimme tietoperustaa eroon liittyvistä käsitteistä sekä tutkittua tietoa eron vaikutuksista perheeseen sekä eropalveluiden tarpeesta. Käytimme aineistonhaussa aiheeseen liittyvää kirjallisuutta sekä tutkimuksia ja julkaisuja on etsitty avainsanoja käyttäen pääasiassa internetistä. Olemme hakeneet taustatietoa avainsanoilla ero, lapsi, vanhemmat, tuki, turvallisuus, perhe, kriisi ja uhka. Tiedonhakuun on vaikuttanut myös tiedonhaun tuloksissa esiintyneet tutkimukset sekä aihepiiriin soveltuvat artikkelit tai kansallisesti merkittävien tahojen, kuten lastensuojelun keskusliiton ja väestöliiton esille nostamat asiat.

Eropalvelut on kartoitettu pääasiassa pohjautuen Vantaan kaupungilta saatuihin materiaaleihin ja yksinkertaisesti internetistä etsimällä, käyttäen esimerkiksi hakusanoja ”avioero”, ”ero”, ”parisuhde”. Vantaan kaupungin sivut ja palvelut on käyty läpi kattavasti. Väestöliittoon laitoimme sähköpostikyselyn Eroavuxi-palvelua koskien. Kyselimme myös tarkennuksia Yhden vanhemman perheiden liiton, Parisuhdekeskus Katajan sekä Sateenkaariperheiden toiminnasta sekä lupaa laittaa liittojen tietoja opinnäytetyöhön, jotka saatiin. Eropalveluiden jaottelussa kolmeen kategoriaan on käytetty sisällön erittelyä eli omaa harkintaa sen mukaan, miten kukin palvelu mielestämme tarjoaa apua kussakin eron vaiheessa. Kehittämistyön tuloksena saadaan uutta tietoa tämän päivän eroperheiden tuen tarpeista sekä näihin tarpeisiin tällä hetkellä vastaavista eropalveluista.

4 Eroperheiden tuen tarpeet

4.1 Eroprosessin vaiheet

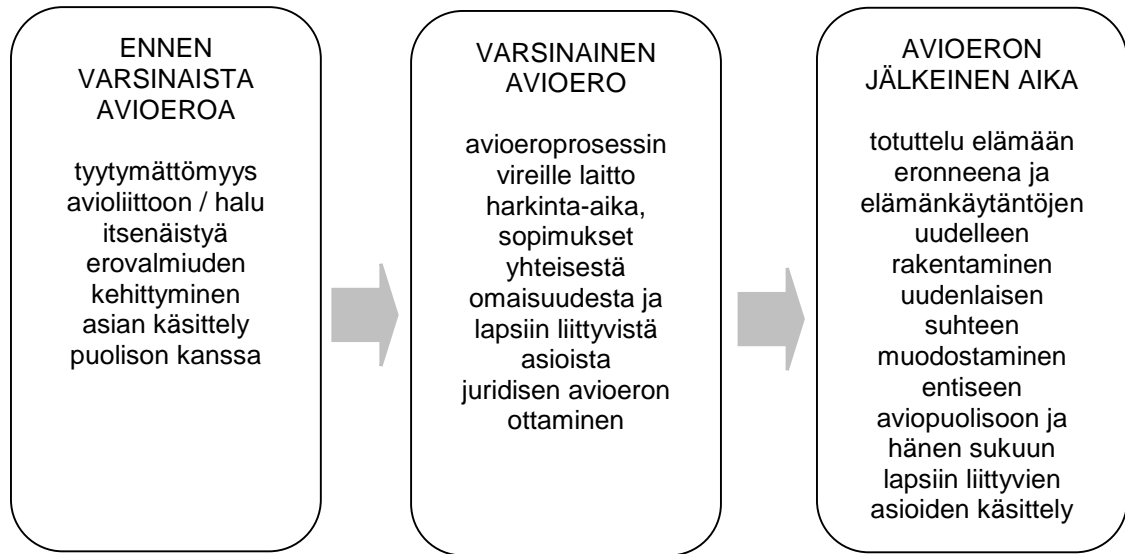
Ero on moniulotteinen prosessi ja sitä voisi verrata kriisin käsittelyprosessiin. Se voidaan jaotella osa-alueittain kuten vanhemmuuskin. Eroprosessissa eron osapuolet käyvät lävitse eron emotionaalisesti, taloudellisesti, juridisesti, sosiaalisesti ja psyykkisesti. Erouhka ja eroprosessi etenevät yksilöllisesti. Usein parisuhteen osapuolet etenevät prosessissa eriaikaisesti ja se voi tuoda mukanaan ongelmia. Parisuhteen toinen

osapuoli on voinut jo pidemmän aikaa miettiä suhteen ongelmia sekä kyseenalaistaa sen mielekkyyttä ja toimivuutta. Alkaa tapahtua emotionaalista loitontumista ja se saattaa johtaa tärkeiden asioiden välttelyyn parisuhteen osapuolten välillä. (Kiiski 2011: 47.) Loitontumisen myötä rakkauden ja läheisyyden tunteet vähenevät ja parisuhteen osapuolet irtisanoutuvat helposti yhteisestä vastuusta. Alkaa emotionaalinen irtautuminen, joka etenee osapuolilla usein eriaikaisesti. Irrottautuminen parisuhteesta alkaa usein jo ennen eroa, mikä on edesauttamassa eropäätöksen syntymistä. Eroprosessin toiminnallisessa vaiheessa keskiössä on eron juridinen vaihe, jossa avioliiton ollessa kyseessä eroa haetaan käräjäoikeudelta. Toiminnalliseen vaiheeseen ajoittuu usein myös taloudellinen ero sekä irtiotto yhteisesti koetusta vanhemmuudesta. (Kiiski 2011: 47.)

Eroprosessissa seuraavaksi siirrytään usein sopimisen vaiheeseen, jossa korostuvat psyykkisen eron vaikutukset. Lapsen huolto- ja tapaamisoikeudelliset asiat pyritään sopimaan, ja usein muutto eri osoitteisiin osuu ajallisesti sopimisen vaiheeseen. Vaihe koetaan usein psyykkisesti kuormittavaksi, etenkin jos osapuolet eivät ole yksimielisesti päätyneet eroon. Sosiaalinen ero näkyy sosiaalisen verkoston muutoksina ja siihen on mahdollista vaikuttaa omien valintojen kautta. Vuorovaikutussuhde entisten kumppaneiden välillä voi säilyä eron myötä myös hyvänä, mutta on hyvin yksilöllistä millaisena vuorovaikutussuhde jatkuu eron jälkeen. Eron myötä ei menetetä ainoastaan toista puolisona, vaan myös sukulaisuus suhteet muuttuvat. (Castren 2009: 18–33).

Tutkimuksessa Kääriäisen (2008) mukaan vuorovaikutussuhteiden ylläpitämisessä onnistuivat parhaiten ne vanhemmat, jotka kykenivät erottamaan omat tunteet vanhemmuudesta ja siten pystyivät toimimaan toisen vanhemman kanssa lapsen edunmukaisesti. Ne vanhemmat, joille ero oli vastentahtoinen ja joille ero aiheutti vahvoja tunteita, ilmaisivat yhteistyön ja toisen vanhemmuuden tasa-arvoisuuden hyväksymisen vaikeuden. (Kääriäinen 2008: 96.) Eron jälkeistä vaihetta leimaa psyykkinen irrottautuminen ja eroprosessin läpikäyminen. Psyykkinen kuormittavuus syntyy lähiverkoston muuttumisesta, ihmissuhteiden menetyksistä esim. puolison sukulaisiin ja yhteisiin ystäviin. Yksilön itsetunto ja identiteetti on murroksessa ja yksilö pyrkii työstämään menetyksiä ja odotuksia suuntautumalla uudelleen. Uudelleensuuntautumisvaiheessa yksilö on kyennyt palauttamaan itsetuntonsa ja yksilö luo uuden perustan elämälleen kokemustensa kautta. (Kiiski 2011: 47.)

Kiiski (2011: 47) on määritellyt eroa kolmiportaisen kokonaisuuden avulla, joka jatkuu juridisen eropäätöksen jälkeen, etenkin jos, ja kun perheessä on lapsia.

Kuvio 2. Tarjoaa yleiskäsitystä siitä mistä asioista eroprosessi koostuu, vaikka eroprosessit ovat aina yksilöllisiä (Kiiski 2011: 47.)

Tärkeää on aina eroprosessin läpikäyminen, sillä se mahdollistaa eron hyväksymisen ja suhteesta irtautumisen ja sitä kautta mahdollistaa uudelleen suuntautumisen kohti tulevaisuutta ja uuden elämän rakentamisen. Vanhempien eron jälkeinen yhteistyö ja lapsen edun mukainen toiminta voi rakentua vasta, kun tunteet parisuhteen toista osapuolta kohtaan ovat siirtyneet syrjään eivätkä enää haittaa osapuolten keskinäistä vuorovaikutusta (Ensi- ja turvakotien liitto 2013: 20–21; Koskela 2009: 18–19.) Vanhempien selviytymiseen ja kykyyn ratkaista ongelmia vaikuttavat yksilöiden psyykkinen joustavuus, eroprosessin käsitteleminen, eron hyväksyminen sekä yksilön oma itsearvostus ja sosiaalisen verkoston tuki. (Kiiski 2011: 156–157.)

4.2 Vanhemmuuden muutoksia erotilanteessa

Vanhemmuuden ulottuvuuksia ovat biologinen, juridinen, psykologinen sekä sosiaalinen vanhemmuus. Avioliitossa ollessaan näitä ulottuvuuksia ei tule erikseen ajatelleeksi. Biologinen vanhemmuus on nähtävä myös prosessina, joka muuttuu jatkuvasti (Kääriäinen 2008: 109.) Vanhemmuus ei ole synnynnäistä vaan siihen pitää kasvaa ja jossa onnistuminen vaatii perehtymistä, vanhemmuuden arvostamista sekä tukea puolisoilta ja sosiaaliselta verkostolta (Kaimola 2005: 11–14.) Biologinen vanhemmuus

näyttäytyy merkityksellisenä varhaisen vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen luomisessa. (Gerris 1994: 148–149.) On huomionarvoista, että biologinen vanhemmuus ei vielä tarkoita psykologisen vanhemmuuden toteutumista. Psykologinen vanhemmuus syntyy lapsen ja vanhemman vuorovaikutussuhteessa ja ilmenee kiintymyssuhteena ja luottamuksena vanhempaan. Lapsen hyväksyessä vanhempansa psykologisena vanhempana on hänen helpompaa vastaanottaa ohjausta, neuvoja sekä tukea vanhemmiltaan. Juridinen vanhemmuus eli huoltajuus on usein biologista, mutta oikeudenpäättöksellä se on mahdollista muuttaa. (Vilen – Vihunen – Vartiainen – Kurvinen 2006: 86.)

Vanhemmuuteen kuuluu taloudellinen velvollisuus, joita ovat määrittämässä useat lait, kuten laki lapsen elatuksesta (1975/704) lastensuojelulaki (2007/417), laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (1983/361) sekä isyyslaki (1975/700). Lakien tarkoituksena on turvata lapsen oikeuksien toteutuminen hänen elinympäristössään. Erotilanteessa vanhemmuuden ulottuvuuksilla on korostunut merkitys, koska vanhempien tulee sopia lapsen elatus, huolto ja poismuuttavan vanhemman oikeudet lapsen tapaamisesta. Erotilanteessa vanhemmuuden tulisi jatkua erosta huolimatta. Vanhempien vastuut ja velvollisuudet lasta kohtaan säilyvät aina lapsen täysi-ikäisyyteen asti, mutta vanhemmuuden toisilla ulottuvuuksilla koko lapsen elämän ajan. Eron jälkeen vanhemmuuden ulottuvuuksiin voi tulla sosiaalinen vanhemmuus, tilanteessa jossa aviopuolisot eron jälkeen muodostavat uusia parisuhteita. Lapsen vanhempana voi silloin toimia biologisen vanhemman lisäksi sosiaalinen vanhempi eli biologisen vanhemman uusi puoliso. Psykologinen vanhemmuus on sosiaalista vanhemmuutta syvällisempää ja edellyttää mahdollistuaakseen syvenevää luottamuksen ja kiintymyssuhteen syntymistä lapsen ja sosiaalisen vanhemman välillä. Sen syntyminen on mahdollista myöhemminkin turvallisen aikuisen kanssa. (Huttunen 2011.)

Se, miten vanhempi kokee muutokset vanhemmuudessaan eron jälkeen, on hyvin yksilöllistä. Vanhemman tulee arvioida omat voimavaransa ja määritellä vanhemmuutensa uudelleen. Sopeutuminen voi olla haastavaa ja vanhemmuus eron jälkeen muovautuu vähitellen ajan myötä. Vanhempi voi kokea yksinäisyyttä sekä syyllisyyttä tilanteesta. Yhteishuoltajuudessa fyysinen ero lapsesta voi antaa aikaa itselle. Lapsen kanssa olemiseen se voi antaa kyvyn iloita ja onnistua lapsen kanssa. Vuorovaikutussuhteessa lapseen tapahtuvat muutokset ovat suoraan verrannollisia jo eroa edeltävään vanhemmuuteen sekä vuorovaikutussuhteen laatuun ja sisältöön. Suhdetta lapseen voi ylläpitää ja kehittää. Vanhemman kasvatusrooli ja osallisuus

lapsen elämään edistävät hyvää vuorovaikutussuhdetta. (Hokkanen 2005: 93; Hämäläinen – Kääriäinen – Pölkki 2009: 126.)

Hokkanen (2005) selvitti tutkimuksessaan äitien ja isien kokemuksia eron jälkeisestä vanhemmuudestaan ja tulos osoitti, etteivät nämä kokemukset vanhemmuudesta poikenneet toisistaan. Parhaimpina vanhemmat kokivat tilanteen, jossa ajankäyttö lapsen kanssa jakautui tasapuolisesti, jolloin arjessa jaksaminen ja riittävä lepo toteutuivat vanhemmille eron jälkeen. Tutkimuksessa eronneet vanhemmat kokivat arjen ajoittain raskaana ja yksinäisenä, koska arkea jakamassa ei ollut enää toista puolisoa. Mikäli yhteisestä kodista pois muuttanut vanhempi oli ollut vastuussa arjen sujuvuudesta, vaikutti ero arjen sujuvuuteen ja se koettiin vieläkin raskaampana (Hokkanen 2005: 171.) Kääriäinen (2008) puolestaan totesi vanhempien korostaneen tyytyväisyyttään tilanteessa, jossa vanhemmuus säilyi erosta huolimatta mahdollisimman hyvin (Kääriäinen 2008: 83).

4.2.1 Vanhempien uhat ja selviytymiskeinot erotilanteessa

Yleisesti voidaan ajatella eron ja eroprosessin olevan yksilölle mutkikas ja vaativa prosessi, jossa tarvitaan paljon tietoa ja selvittelyä sekä linkittyvän yksilön elämän kriisitilanteeseen. Eroprosessin toiminnallisen vaiheen aikana yksilö tarvitsee yhtäaikaaisesti aikaa käytännön järjestelyjen organisoimiseen ja eron psyykkiseen käsittelyyn. Tällöin vanhemmilla voi esiintyä psyykkistä oireilua kuten masennusta tai ahdistuneisuutta. Oireileva vanhempi voi olla hetkellisesti kykenemätön näkemään oman tilanteensa kielteisiä vaikutuksia itseensä tai lapseen. Tämä voi johtaa tilanteeseen, jossa vanhempi ei aktiivisesti hae apua lapselle tai itselleen. Oman sosiaalisen tukiverkoston aktiivinen toiminta palveluiden piirin hakeutumisessa mahdollistaa yksilölle kriisiavun saamisen. Perusterveydenhuollon kautta on mahdollista saada lähete erikoissairaanhoidon toteuttamaan akuuttiin kriisiapuun. Hoito toteutetaan usein lääkehoidon ja-tai keskusteluavun muodossa. Hoito keskittyy eron käsittelyyn ja masennus- ja ahdistusoireiden hallintaan. Eropalveluihin hakeutuminen voi edesauttaa vanhempia yksin tai yhdessä huomaamaan lapsen näkökulman tärkeyden erotilanteessa. Siksi eropalveluissa pyritäänkin painottamaan lapsilähtöisyyttä, sillä lapsen erosta selviytymistä voivat heikentää vanhempien keskinäisen yhteistyökyvyn puute, isot ja konkreettiset elämänmuutokset sekä kriisitilanteessa olevien vanhempien kyvyttömyys huomioida oman kriisin vuoksi riittävästi lapsen tarpeita ja vastata niihin. (Kääriäinen 2009: 176.)

Tutkija Jouko Kiiski (2011) tutkiessaan Suomalaisia avioeroja sai selville, että tutkimukseen osallistuneista eronneista pariskunnista käytti selviytymiskeinonaan neljää pääasiallista keinoa. Väliaikaisena selviytymiskeinona käytettiin eron pohtimisen välttelyä. Se kuitenkin koettiin kielteisenä keinona, koska se saattoi vaikeuttaa yksilön erosta selviytymistä tai johtavan lisääntyneeseen päihteiden käyttöön. (Kiiski 2011: 187). Tutkimuksessa esiintyy kaksi merkittävää positiivista selviytymiskeinoa, jotka olivat eron työstäminen itsenäisesti sekä sosiaalisen tuen saatavuus erotilanteessa. Eron yksin pohtiminen ei yksistään ole avuksi, mutta pohdittuaan eroa itsekseen yksilö kykenee keskustelemaan aiheesta ystävien, työtovereiden tai sukulaistensa kanssa ja näin sosiaalinen tuki voi mahdollistua. Sosiaalisen verkoston antama tuki muodostuu keskusteluavusta ja käytännön avun kombinaatiosta esimerkiksi lastenhoidon tarjoamisena tai muuttoapuna toimimisesta. Tutkimuksen mukaan neljäntenä positiivisena selviytymiskeinona toimi asiantuntija-apuun turvautuminen, mutta sen koki toimivaksi selviytymiskeinoksi ainoastaan ne yksilöt jotka, olivat eron yhteydessä siihen turvautuneet (Kiiski 2011: 187–188.)

4.2.2 Vanhemmuus eron jälkeen ja yhteistyövanhemmuus

Vanhemmat, joilla on halu ja jotka ovat kykeneviä ymmärtämään yhteistyövanhemmuuden edut lapsen hyvinvoinnille, pystyvät toteuttamaan yhteistyövanhemmuutta. Jokaisen vanhemman toiveena lienee, että lapsi selviytyisi erosta mahdollisimman vähillä menetyksillä. (Kinnunen 2010: 76.) Yhteistyövanhemmuuden edellytyksenä on, että kumpikin vanhempi on valmis hyväksymään eron ja toimimaan yhteistyössä avoimesti ja toista vanhempaa kunnioittaen, sekä arvostamaan toisen vanhemman oikeutta lapseen. Yhteistyö edellyttää myös, että vanhemmat tiedostavat vanhemmuutensa ja ovat valmiita asettamaan elämänarvonsa uuteen järjestykseen. Lapsen näkökulmasta vanhempana oleminen ei voi muuttua eron jälkeenkään (Kääriäinen – Mykkänen – Hänninen 2009: 113.) Vanhemmuus voi muotoutua eron jälkeen tärkeäksi ja positiiviseksi osaksi elämän sisältöjä rytmittävä tehtävänä ja uudelleen löydettyksi osaksi identiteettiä (Kääriäinen 2012: 42.)

4.2.3 Vanhemman tuen tarpeet erotilanteessa

Erotilanteessa olevia ja olleita vanhempia haastatteleamalla Kääriäinen (2008) selvitti millaista tukea vanhemmat olivat kokeneet tarvitsevansa erotilanteessaan. Tutkimuksen mukaan tuen tarpeet olivat paitsi yksilöllisiä myös tiheästi muuttuvia, ja vanhempien oli ollut vielä pitkään eron jälkeenkin vaikea nimetä ja erotella, millaista tukea he olisivat eniten kaivanneet. Tutkimuksessa ilmeni myös, että viranomaisten keinot antaa vanhemmille heidän tarvitsemaansa ja odottamaansa tukea ja palvelua olivat rajalliset. (Kääriäinen 2008: 40–43.) Vanhemmat kokivat vaikeaksi motivoitumisen avun hakemiseen sekä palveluiden löytämisen (Kääriäinen – Mykkänen – Hänninen 2009: 40–43). Avioeroa koskevassa tutkimuksessaan Kiiski (2011) puolestaan toteaa, että eniten apua eron tuomaan muutostilanteeseen toi tutkimukseen osallistuneille tulevaisuuteen suuntautuminen. Se tarkoittaa positiivista ajattelua, ratkaisuja uuden kodin järjestämisessä, uudesta vapaudesta iloitsemisessä sekä oman sosiaalisen verkoston uudelleen elvyttämisessä tai uusien ystävien saamisessa (Kiiski 2011: 187).

Vanhemmat hyötyvät erotilanteessa psyko-sosiaalisesta tuesta. He tarvitsevat myös tiedollista tukea voidakseen tehdä päätöksiä lapsen edun mukaisesti. Päätökset koskevat esimerkiksi lapsen päivähoitoa, koulupiiriä tai asumisratkaisujen vaikutuksia lapsen sosiaalisen elinpiirin muutoksille. Lapsiasianvaltuutetun toimiston julkaisussa (2010) painotetaan oikea-aikaisen tuen riittävää saatavuutta sekä vertaistuen hyödyntämistä ammatillisen työotteen rinnalla. Pyrkimyksenä on vähentää vanhempien eroahdistusta ja lisätä vanhempien omaa aktiivisuutta sekä vastuuta toimijuudessa. Perheiden yksilöllisen tuen tarpeisiin vastaaminen tulisi julkaisun mukaan toteuttaa asiakaslähtöisen työskentelyn kautta, sovittelevasti ja vanhempien kohtaamisella tasapuolisesti, estämään vastakkainasettelua ja asian riitautumista. Julkaisussa painotetaan, että palveluista ja niiden hyödyistä tulee tiedottaa eroperheitä ja matalan kynnyksen palveluita tulee olla järjestelmässä. Niiden toiminnan arvopohjana tulee olla toimiminen asiakasta arvostaen ja voimavaralähtöisyyttä korostaen. Palvelun tulisi tukea asiakkaan elämänhallintaa ja vastuunottokykyä. Eroapupalveluiden keskiössä tulisi olla vanhemmuuden tukeminen erotilanteessa ja yhteistyövanhemmuuden merkityksen korostaminen vanhemmille lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi. (Lapsiasianvaltuutetun toimiston julkaisu 2010: 13.)

4.3 Lapsen kasvun ja kehityksen turvaaminen vanhemmuuden avulla

Lapsen turvallinen arki koostuu hyvin konkreettisista asioista. Lapsen iällä ja kehitystasolla on merkittävä vaikutus lapsen subjektiiviseen kokemukseen turvallisuudesta. John Bolwbyn kiintymyssuhdeteoriaan viitaten (Sinkkonen – Kalland 2001: 13–38.) lapsen normaalin kasvun ja kehityksen edellytyksenä on, että lapsella on vähintään yksi onnistuneesti kehittynyt kiintymyssuhde yleensä biologiseen vanhempaansa. Vanhemman perustehtävä on lapsen kasvun ja kehityksen kokonaisvaltainen mahdollistaminen ja tukeminen. (Lastensuojelulaki 2007/417, 1 - 2 §). Turvallinen kiintymyssuhde rakentuu ennakoitavan käytöksen ja lapsen perustarpeisiin johdonmukaisesti ja oikea-aikaisesti vastaavan aikuisen toimesta vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Aikaisemmin on korostettu primäärihoitajan, usein äidin, ja lapsen varhaisen vuorovaikutuksen merkityksellisyyttä. Nykyään myös isän merkitys lapselle hyväksytään tosiasiaksi eikä vastakkainasettelua enää korosteta (Sinkkonen – Kalland 2001: 13–38.) Molempien vanhempien toiminnalla ja vuorovaikutussuhteella on merkitystä lapsen kehityksessä. Lapsen kasvun- ja kehityksen turvaamisessa painottuu nykyään vanhempien parisuhteen laatu. Väitöstyössään Salo (2011) viittaa Parken 2004 tutkimukseen, jossa parisuhteen toimivuudella nähdään selvä yhteys lasten selviytymiseen ja sopeutumiseen elämässä. (Salo 2011: 25–26).

Huttunen (2001) toteaa tutkimuksessaan, että lapselle on merkittävää vastaanottaa myös miehisen hoivan kokemus. Lapset, jotka olivat kokeneet isän hoivan, osoittivat keskimääräisesti enemmän vastuullisuutta, empatiankykyä ja myötätunnon osoittamista kanssaihmisille. Poikalapsilla, jotka kokivat isän hoivan, esiintyi enemmän sosiaalista taitavuutta, pitkäjänteisyyttä sekä itsenäisyyttä. Tyttölapsilla miehisen hoivan kokemus tarjoaa tilaisuuden tutustua turvallisesti miehiseen tunne-elämään. Tämä näytti parantavan heidän koulumenestystään, auttoi parisuhteiden solmimisessa sekä näkyi myöhemmin tavoitteellisuutena työuralla. Isän merkitys tyttölapselle näkyi myös positiivisesti itsetunnon vahvuutena. Menestyvän tytön/naisen takana ei ole aina ymmärtävä aviomies, vaan tyttärtään lapsuudesta saakka kannustanut isä (Huttunen 2001: 182–187). Vanhemmuus on siis vastavuoroisen kiintymyksen mahdollistaja ja molemmat vanhemmat voivat olla sitä toteuttamassa. Vuorovaikutustilanteet lapsen ja vanhemman välillä arjen tilanteissa ovat usein tuen antamista lapselle pettymyksen, kiukkukohtausten ja riemun osoittamistilanteissa. (Kaimola 2005: 15–18.) Lapsi tarvitsee tukea myös tunteidensa sanoittamisessa. Vanhempi sanoittaa lapsen reaktioita ja opettaa lapselle itsesäätelyä sekä pettymysten sietokykyä. Lapsi tarvitsee

vanhemman läsnäoloa lapsen mielenkiinnon kohteissa, kuten leikissä. Lapsen kohtaaminen tunnetasolla ja saatavilla oleva vanhempi mahdollistaa lapsen perusturvallisuuden kehittymisen ja sen vahvistumisen eri kehitysvaiheissa. (Sinkkonen – Kalland 2001: 203.)

4.3.1 Erouhka ja eropäätös uhkaavat lapsen turvallisuutta

Parisuhteen päättymisellä on vaikutuksia vanhempiin ja lapsiin ja on koko perheen kriisi. (Kiianmaa 2008: 92.) Ihmisen perusturvallisuus ja olemassaolo koetaan kriisissä uhatuksi. Kriisissä ihminen kokee olevansa kykenemätön vaikuttamaan omaan elämäänsä. Kriisitilanteessa ihmisellä ilmenee usein psykofyysisiä oireita, niin myös erokriisissä. Psykofyysisiä oireita ovat esimerkiksi korostunut halu nukkua tai unettomuus, painonvaihtelut kuten lihominen tai laihtuminen. Lapsilla oireet ilmenevät usein myöhemmin, sillä lapsi usein arvioi vanhempien käyttäytymistä, ja sitä onko hänen tunnereaktioilleen tilaa ja saattaa siten vaikuttaa tasapainoiselta. (Määttä 2002: 125.)

Vanhempien eron vaikutuksia lapsiin ei voi väheksyä milloinkaan, vaan ero vaikuttaa väistämättä lapsen ja myös vanhemman elämään. Tutkiessaan Suomalaista avioeroa Kiiski (2011) väitti tutkimuksen tulosten valossa, että tutkimukseen vastanneista vanhemmista (385) noin puolet arvioivat lasten kärsineen perhetilanteen muutoksesta ja vajaa neljäsosa puolestaan arvioi ettei vaikutuksia lapsiin ollut (Kiiski 2011: 106). Kontula (2013) selvitti eron vaikutuksia lapsiin ja hänen mukaansa ero on lapselle syvästi koskettava tapahtuma, jolla on vaikutusta lapsen elämään vuosia (Kontula 2013: 188–189.) Lapsille on tyypillistä se, että he havainnoivat ympäristöään ja havaitsivat herkästi muutoksia vanhempien keskinäisessä vuorovaikutuksessa esimerkiksi äänensävyn muutoksia, elekieltä ja non-verbaalista viestintää (Poijula 2007: 23–25.)

Lapset ovat myös hyvin konkreettisten asioiden kautta sidoksissa ympäristöönsä kuten kotiin, kavereihin, ja omiin tärkeisiin leluihinsa. Lapsen iästä ja kehitystasosta riippuu paljon lapsen subjektiivinen turvallisuuden kokemus, joka järkkyy erotilanteessa. Pelkistään voidaan sanoa, että mitä nuorempi lapsi on kyseessä, sitä konkreettisemmat asiat luovat hänelle turvallisuutta. Lapsen turvallisuutta voidaan lisätä huolehtimalla arjen sujuvuudesta sekä tukemalla vanhemmuutta. (Valtonen 2014: 39). Erotilanteet ovat perheille kokonaisvaltaisen kuormittavia. Vanhemmuus voi muuttua haasteelliseksi, koska erotilanteessa heidän keskinäinen suhteensa saattaa kärjistyä ja riskinä on, että järkevä vanhemmuus voi ajoittain vaikeutua tai olla hukassa. Useimmiten eropäätöksen

synnyttyä vanhemmat pyrkivät päättämään lastensa asioista yhdessä, ja suurimmassa osassa tapauksista yhteishuoltajuus onkin suotuisin vaihtoehto. (Valjakka 2002: 39–40.)

4.3.2 Lapsen asema erotilanteessa

Yhteiskunnassamme lapsen edun huomioiminen ja lapsen oikeuksista käyty yhteiskunnallinen keskustelu on laajasti lisännyt vanhempien tietoisuutta lapsen asemasta ja oikeuksista. Lapsen asema nykyisessä perhekäsityksessämme on tärkeä, tämä ei kuitenkaan konkreettisesti näy käytännön tekoina erotilanteessa ja perhekokoonpanoja muutettaessa, vaan parisuhteiden päättymistä ohjaavan ajattelun ytimessä korostuvat vanhempien motiivit, yllykkeet ja reunaehdot toisin kuin lapsikeskeisessä perhekäsityksessä. (Castren 2009: 142). Vanhempien ratkaisujen ja toiminnan varaan jää mahdollistuuko lapsen äänen kuuluminen erotilanteessa ja kuinka paljon tukea vanhemmat kykenevät lapselle tarjoamaan. Jokainen vanhempi asettaa lähtökohdaksi lapsen suojaamisen eron kielteisiltä vaikutuksilta ja samalla vanhempi pohtii mitä ja miten kertoa lapselle erosta lapsen ikä- ja kehitystasoisesti. Lasten paikka on erotilanteissa usein taustalla, vaikka jokaisen vanhemman toiveena lienee, että lapsi selviytyisi erosta mahdollisimman vähillä menetyksillä. (Kinnunen 2010: 76.)

Lapsi tarvitsee erotilanteessa tukea, aikaa ja tilaa tunnereaktioilleen. Lapsen ikä- ja kehitystaso määrittää minkälaista tietoa erosta lapsi pystyy käsittelemään ja mitkä asiat ja muutokset ovat hänen kehityksensä kannalta keskeisiä. Lapsen iästä riippumatta lasta auttaa vanhemman rohkaisu ja että lapsilla on lupa osoittaa tunteitaan temperamentilleen tyypillisellä tavalla. Lapsi kaipaa läheistä, lämmintä ja kuuntelevaa vanhempaa käsitelläkseen eron aiheuttamia kysymyksiä ja tuntemuksia. Niemelän ja Kääriäisen (2008) mukaan erityisesti lapsen ja äidin välinen lämmin suhde vaikuttaa positiivisesti lapsen selviämiseen eron tuottamasta stressistä. (Niemelä – Kääriäinen 2008.)

4.4 Lapsen tyypilliset reaktiot ikäkausittain erotilanteessa ja niissä tukeminen

Lapsen reaktiot vanhempien eroon vaihtelevat suuresti iän ja kehitystason mukaan ja lapsen temperamentti värittää reaktioita. Lapset tarvitsevat aikaa eron käsittelyyn ja ymmärtämiseen. (Kiianmaa 2008: 113.) Lapsilla ja nuorilla eron ymmärtäminen ja hyväksyminen tapahtuu prosessinomaisesti ja se voi näkyä esimerkiksi koulusuoritusten

heikkenemisenä vuosien päästä erotilanteesta (Ruissalo – Saaristo 2007: 55–56). On hyvä ymmärtää, miten eri tavoin eri-ikäiset lapset tyypillisesti reagoivat vanhempien eron aiheuttamiin muutoksiin.

4.4.1 Vauva ja taapero ikäinen (0-3 -vuotiaat)

Vauvaikäisen reagointi vanhempien eroon näkyy usein suoliston toiminnan häiriöinä ja ruokailu- ja univaikeuksina. Lapsen kehitysvaiheesta johtuen ajallisesti pitkät erot toiseen vanhempaan, aiheuttavat poissaolevan vanhemman ja lapsen vuorovaikutussuhteen etääntymisen ja vaikuttavat myös suhteen turvallisuuden kehittymiseen negatiivisesti. Taaperoikäisen reaktiot ovat tyypillisimmillään huomionkipeyden ja aggressiivisuuden esiintyminen sekä lapsen itkuisuus. (Kauppinen 2013: 18.)

4.4.2 Leikki-ikäinen (3-6 -vuotiaat)

Leikki-ikäisellä saattaa esiintyä painajaisia, uniongelmia, kehityksellistä taantumusta tai raivokohtauksia. Raivokohtausten taustalla on se, että leikki-ikäinen on kehityksellisesti vaiheessa, jossa hänellä on tarve hallita ympäristöään, eikä eron tuoma muutos tue tätä lainkaan. (Koskela 2009: 24.) Viisi-kuusivuotiaat lapset puolestaan reagoivat tyypillisesti muutoksiin fyysisin vaivoin kuten vatsakivuun tai päänsärkyin. He pystyvät jo kertomaan mielipiteitään ja ovat kielellisen kehittymisen vaiheessa, mutta omien tunteiden sanomisessa on vielä puutteita. He myös syylistävät tyypillisesti itseään erosta. Vanhempien erotessa leikki-ikäiset ja viisi-kuusivuotiaat lapset voivat pelätä menettävänsä toisen vanhempansa ja se saattaa näkyä takertumisena vanhempaan fyysisesti. Epärealistista pelkoa voi esiintyä myös sen vanhemman luona, jonka kanssa lapsi asuu, siten että lapsi pelkää jäävänsä yksin. Kouluikäisten lasten reaktiot eroon näkyvät usein vasta viiveellä ja lasta voi erehtyä luulemaan itsenäisemmäksi kuin mitä lapsi onkaan. Lapsille on myös varsin tyypillistä näyttää näennäisesti hyvinvoivilta. Lapsille aiheutuu aina surua toisen vanhemman poismuutosta, sillä arki sellaisenaan ei jatku enää ennallaan. (Kauppinen 2013: 18).

Leikki-ikäisellä on valtava tarve hallita maailmaa ja siksi hän kokee vahvasti asioiden johtuvan hänestä, joten hänen kanssaan korostuu tarve saada lapsi ymmärtämään, että ero ei ole hänen syytään. (Aaltonen – Ojanen – Sivé – Vihunen – Vilén 1997: 95.) Leikki-

ikäiselle erosta kertominen ja eron käsittely täytyy tapahtua konkretian kautta, koska lapsi hahmottaa maailmaan sen kautta. Konkretiaa lapselle voi antaa lukemalla lapselle eroaiheisia lastenkirjoja, joissa sadun keinoin lapselle välitetään tietoa mitä erossa tapahtuu. Osa lapsista on kovin kiinnostuneita piirtämisestä ja heidän kanssaan keskustellessa erosta apuna voi käyttää tunteiden piirtämistä tai kahden kodin käsitettä konkretisoida esimerkiksi maalauksen avulla. Lapselle leikki on tapa käsitellä ja hahmottaa ympäristöään, joten leikin avulla lasta voi auttaa eron käsittelyssä. Lapsen kyky abstraktiin ajatteluun ei ole vielä kehittynyt, joten lapsen hyvinvointia lisää lapsen perusturvallisuuden tunteen vahvistaminen. Näitä seikkoja ovat arjen ennakoitavuus, pysyvyys, turvalliset raamit sekä rutiinit, jotka säilyvät mahdollisimman muuttumattomina (Cacciatore 2005: 20.) Leikki-ikäiselle tärkeää on vanhemman läsnäolo etenkin iltaisin, koska tämän ikäisillä lapsilla esiintyy painajaisia ja yksinäjämisen- ja hylkäämisen pelkoa. (Kauppinen 2013: 18.) Lapsi tarvitsee selkeät rajat ruokailutilanteisiin ja nukkumaanmenoaikoihin. Yhdessä rauhoittuminen voi helpottaa eron aiheuttamiin uniongelmiin tai painajaisien esiintyvyyteen. Leikki-ikäistä tukee mahdollisuus jäädä tuttuun kotiin ja elinympäristöön. (Kiianmaa 2008: 103–110).

4.4.3 Kouluikäinen (7-12 -vuotiaat)

Kouluikäisellä lapsella esiintyy erotilanteessa usein psyykkisiä oireita kuten masennusta tai surun osoittamista näkyvästi. Heillä on tarve ikävöidä poissaolevaa vanhempansa ja heillä voi esiintyä ahdistuneisuutta joka ilmenee levottomuutena, keskittymiskyvyttömyytenä sekä koulumenestyksen laskuna. Lapsen kaverisuhteissa voi tapahtua muutoksia, koska lapsi on ärtynyt ja aggressiivinen. (Kauppinen 2013: 18.) Kouluikäisen kanssa on tärkeää auttaa lasta ymmärtämään, että ero on tosiasia. Lapsen tulee vähitellen hyväksyä, että vanhemmat ovat eronneet, eikä tilanne palaudu enää ennalleen. Selviytyminen on sen hyväksymistä, että lapsen elämä on muuttunut toisen näköiseksi. Erosta tulee keskustella lapsen kanssa ja korostaa lapselle, ettei hän voi siihen vaikuttaa. (Cacciatore 2005: 22.) Kouluikäisen lapsen kielellinen kehitys mahdollistaa hyvin erosta keskustelemisen, mutta haasteena saattaa olla lapsen tunteiden sanoittamisen vaikeus. Lapsi tarvitsee vanhemman tukea tunteidensa sanoittamisessa. Lapsi on taitava arvaamaan ja luomaan mielikuvituksensa avulla merkityksiä asioille. Mitä vähemmän lapselle kerrotaan erosta ja sen vaikutuksista, sitä enemmän hän tuottaa mielikuvituksessaan selityksiä tapahtumille ja asioille sekä tunteille. Lapsen selviämistä helpottaa konkreettinen ja selkein esimerkein havainnollistettu ajankohtainen tieto erosta ja perhetilanteen muutoksista. Lapselle on

aivan yhtä tärkeää kertoa ja havainnollistaa, mitkä kaikki asiat säilyvät muuttumattomina erossa. (Niemelä – Kääriäinen 2008: 39–42.) Kouluikäisen lapsen vanhempiensa eroon suhtautumisessa tyypillistä ovat voimakkaat ja jopa avoimen vihan osoittaminen vanhempia kohtaan. Heillä esiintyy surua, avuttomuutta, yksinäisyyden tunnetta sekä ahdistusta. Lapsen ja nuoren somaattisina oireina saattaa esiintyä unelmointia, uhmakkuutta, näpistelyä, valehtelua sekä vaikeuksina koulutehtävistään suoriutumisessa. Tässä iässä he ovat erityisen alttiita vanhemman manipuloinnille ja saattavat hylätä sen eron osapuolen jonka katsovan syyllistyneen eropäätöksen tekemiseen. (Kauppinen 2013: 18).

4.4.4 Nuori (12-18 -vuotiaat)

Nuoren selviytymistä erosta auttaa vanhemman apu esimerkiksi tavaroista huolehtimisessa ja että vanhemmat suovat nuorelle mahdollisuuden ilmaista mielipiteensä ja että hänen ajatuksistaan ollaan aidosti kiinnostuneita. Lapsen mielipiteen merkitys kasvaa suhteessa lapsen iän ja kehitystason kanssa ja vähitellen ollaan tilanteessa, jossa lapsi tai nuori saa sanoa mielipiteensä itseään koskevissa asioissa (Karttunen 2010: 51–52.) Kuulluksi tuleminen on nuorelle arvokas kokemus, jolloin hänelle jää kokemus osallisuudesta muutostilanteessa (Koskela 2009: 34.) Vanhemman kanssa yhdessä vietetty aika auttaa nuorta uuteen tilanteeseen sopeutumisessa. Tämä on tärkeää ja voi omalta osaltaan palauttaa nuoren luottamusta vanhempaa kohtaan. (Niemelä – Kääriäinen 2008: 41.) Selviytymistä ei tue, että erosta ei saa keskustella tai että siitä keskustellaan tauotta. (Kinnunen 2005: 232.) Nuorella tulee olla mahdollisuus ilmaista itselleen tärkeitä asioita vanhemmilleen ja että hänelle keskeisissä asioissa vanhemmat tekevät kompromisseja. Perheen lemmikkieläinten säilyttäminen ja niiden hoidon jatkaminen on merkityksellistä nuorelle (Niemelä – Kääriäinen 2008: 40.)

4.4.5 Lapsen ja nuoren selviytymistä erotilanteessa tukevia asioita

Lasta tai nuorta tukee erosta selviytymisessä oikeus tuntea surua vanhempien erosta tai poissaolevaa vanhempaa kohtaan. Vanhemmat voivat edistää lapsen surutyötä osoittamalla avoimesti tunteitaan. Se antaa lapselle mielikuvan ja luvan surra sekä osoittaa tunteita avoimesti. (Määttä 2002: 164–165.) Surusta sanotaan usein, että surut on surtava ja vasta sen jälkeen on mahdollisuus uuden elämän hahmottamiseen ja

sopeutuminen tilanteeseen voi alkaa. Lapselle ei ole myöskään hyvä vakuuttaa eron olevan paras ratkaisu, sillä se saattaa viedä tilaa lapsen tunteilta. (Kinnunen 2010: 88.) Lapsen ja nuoren turvallisuuden tunne lisääntyy aikuisen ottaessa vastuun ja auktoriteettina olemisesta tilanteesta (Kiianmaa 2008: 113). Hyvässä erossa vanhempien ja lasten tai nuorten suhde säilyy ja suhteen kehittyminen jatkuu. (Kiianmaa 2008: 95).

Yleistäen voidaan sanoa, että lapsen ja nuoren toipuminen erosta sujuu sitä paremmin, mitä monimuotoisemmin vanhemmat kykenevät tukemaan lasta ja nuorta perhetilanteen muutoksessa (Hokkanen 2005: 47). Lapsen kannalta ratkaisevaksi muodostuu se, kuinka hyvin vanhemmat kykenevät ratkaisemaan keskinäisiä ristiriitojaan ja asettamaan lapsen edun ratkaisujensa lähtökohdaksi. Vanhempien yhteinen ymmärrys ja yhteistyö päätettävistä asioista ja käytettävistä käsitteistä vähentää ristiriitoja sopimisen hetkellä ja tulevaisuudessa (Niemelä – Kääriäinen 2008: 38.) Vanhempien erotilanteessa lapsi tai nuori voi saada apua selviytymiseen sisaruksiltaan, joiden kanssa asiasta voi puhua. Lapsen ystävät voivat olla avuksi, jos ystäväpiirissä on eroperheen lapsia, joiden kanssa lapsi voi käydä läpi ja vertailla kokemuksia ja tunteitaan. (Pojjula 2007: 241.)

Lapsen vuorovaikutussuhteen laatu ja sisältö vanhempaan vaikuttaa lapsen selviytymisessä vanhempien erotessa ja sen jälkeen. Selviytymiseen vaikuttavia tekijöitä ovat myös lapsen itsetunto, omien vahvuuksien tunnistaminen ja niiden vahvistaminen vanhempien taholta. Lasta tukee heille tärkeiden sosiaalisten suhteiden säilyminen ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen. Vanhempien tehtävänä on havaita lapsen tuen tarve ja ottaa selvää, millaista tukea on tarjolla jos vanhempien omat voimavarat eivät mahdollista riittävää tukea erotilanteessa. Lapsille on tarjolla ammattiapua ja vertaistukiryhmiä. Palveluissa on paikkakuntakohtaista vaihtelua. Ryhmässä lapsella tai nuorella on mahdollisuus huomata, ettei ole ainoa, jonka perheessä on erottu. Ryhmä myös vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja ja itsetuntoa sekä auttaa vähentämään erosta koettua häpeää. (Pojjula 2007: 241–242; Kiianmaa 2008: 130.) Erotilanteen ratkaisujen, jotka vaikuttavat suoraan lapsen tai nuoren arkeen, tulisi tähdätä perusturvallisuuden ylläpitämiseen sekä lapsen elinympäristön, harrastustoiminnan ja sosiaalisen verkoston muutosten minimoimiseen. (Pojjula 2007: 238–239.)

4.5 Onnistunut kiintymyssuhde erotilanteen tukena

Onnistunut kiintymyssuhde lisää lapsen selviytymiskykyä vastoinkäymisissä kuten erotilanteessa ja rohkaisee lasta yleisellä tasolla empatiaan, avuliaisuuteen ja läheisyyteen. Se luo perusedellytykset ystävyyssuhteiden rakentamiselle sekä auttaa lasta itsesäätelyn oppimisessa. Se ohjaa impulssikäyttäytymistä ja tukee osaltaan myös koulumenestystä. Lapsi, jolla on onnistunut kiintymyssuhde, suhtautuu elämään toiveikkaasti. Golombokin (2000) mukaan lapsi, joka on kiinnittynyt turvallisesti vanhempiinsa, omaa paremmat suhteet muihin ihmisiin, kuin lapsi, jolla ei ole turvallisen kiinnittymisen kokemusta vanhempiinsa. Hänen mukaansa tällä on vaikutusta lapsen myöhäisemmissä ihmissuhteissa, koska vanhempien toiminnalla ja psykologisella olemuksella voidaan vaikuttaa lasten hyvinvointiin. (Golombok 2000: 63–101.)

Erossa lapsen kiintymyssuhde vanhempaan on koetuksella jo pelkästään fyysisen eron vuoksi toisen vanhemman osalta ja Rusanen (2011) muistuttaakin John Bowlbyn kiintymyssuhdeteoriaan viitaten, että ero muodostaa uhan lapsen tärkeän kiintymyssuhteen katkeamiselle. Silloin on mahdollista, että lapsi ei enää solmi uutta tarpeeksi hyvää suhdetta tilalle, vaan alkaa varhain muodostaa pääasiallisen kiintymyksen rinnalle muita kiintymyssuhteita. Tämä voi muodostaa riskin lapsen tasapainoiselle kehitykselle ja myöhempien ihmissuhteiden rakentumiselle (Rusanen 2011: 196–198.) Psykologi Jari Sinkkosen (2010) mukaan erityisesti nuorilla ja murrosikäisillä turvallinen kiinnittyminen turvaa nuoren itsenäistymistä ja tekee siitä mutkattomampaa kuin nuorella, joka ei ole turvallisesti kiinnittynyt vanhempiinsa. Hän korostaa, että nuori itsenäistyy turvallisten aikuisten antamassa suojassa, joka mahdollistaa katkeamattoman kiintymyssuhteen jatkumisen jo muodostuneisiin kiintymyssuhteisiin. Silloin nuoren siteet lapsuuden turvallisiin aikuisiin muuttavat ainoastaan muotoaan (Sinkkonen 2010: 71–81).

4.6 Erotilanteen uhat normaalille kasvulle ja kehitykselle

Uhkana lapsen ja nuoren normaalille kehitykselle ja kasvulle ovat vanhempien jatkuva riitely sekä kodin tunneilmaston pitkittynyt kärjistyminen. Lapselle suuria stressitekijöitä ovat lasten joutuminen ristiriitojen osapuoliksi sekä tilanteet jossa vanhempien keskinäiset ristiriidat johtavat avoimen vihamieliseen itseilmaisuun. Lapsen asema erotilanteessa tai sen jälkeen voi muodostua tunnetasolla vaikeaksi, jos hänet pyritään saamaan jommankumman vanhemman ”omalle” puolelle. Haitallista on myös jos lasta

yritetään ottaa ristiriitatilanteiden osapuoleksi. Asuessaan toisen vanhemman luona lapsi saattaa joutua vanhemman vallankäytön välineeksi ja joutua vetäytymään suhteestaan toiseen vanhempaansa, jonka luona ei asu. Lapsi voi pyrkiä suojelemaan vanhempaansa, jolla on yhä kielteisiä tunteita eron toista osapuolta kohtaan. Toinen vanhempi voi myös estää tai käyttää valta-asemaansa väärin hankaloittamalla lapsen yhteydenpitoa toiseen vanhempaan. Toisen vanhemman mitätöimistä pidetään myös vahingollisena lapsille, koska lapsi on lähtökohtaisesti lojaali vanhempiaan kohtaan. (Koskela 2012: 19–21). Tutkijoiden kesken tuntuu löytyvän yhteinen näkemys siitä, että etävanhemman ja lapsen välisen yhteydenpidon katkeaminen on haitallista lapsen hyvinvoinnin kannalta. Yhteydenpidon mahdollisuutta pidetään erityisen merkittävänä asiana. Kun yhteydenpitoa ei ole mahdollista pitää, voi sen aiheuttaa kehityksen vaarantumista. (Castren 2009: 29–32; Palmunen 2009: 66–67.)

Väitöstutkimuksessaan Karttunen (2010) toteaa, että erotilanteessa tai eron jälkeen lapsi voi joutua osalliseksi vanhempien väliseen ristiriitatilanteeseen vanhempien pyrkiessä ratkaisemaan käytännön järjestelyjä erotilanteessa. Lojaalisuusriidat voivat vaikuttaa lapsen psyykkiseen hyvinvointiin ja jaksamiseen heikentävästi. Tämä voi ilmetä arjessa sekä lapsen käyttäytymisessä monin eri tavoin. Lapsen näkökulman esille tuomiseksi ja lapsen äänen kuuluminen vaikeutuu erotilanteessa lapsen tuntiessa kiintymystä molempia vanhempiaan kohtaan ja siksi he kokevat vaikeaksi ilmaista mielipidettään huoltajuus- ja asumisjärjestelyissä. (Karttunen 2010: 92–97.) Lojaalisuus ristiriitatilanteet olivat läsnä joka kolmannessa huoltajuusriitatapauksista, jotka päätyivät täytöntöönpanoon. Suurin osa näistä lapsista ja nuorista tarvitsi erityistukea, jota annettiin lastenpsykiatrian klinikan, perheneuvolan ja koulun antaman erityistuen muodossa. (Karttunen 2010: 97–98.)

Pitkittäistutkimuksessa Wallerstein ja hänen tutkijaryhmänsä alkoivat tutkia avioeron vaikutuksia lapsiin 1971. Tutkimuksessa haastateltiin 131 lasta, joiden vanhemmat erosivat. Lasten elämää seurattiin kaksikymmentä vuotta. Tutkimus on ainutlaatuinen alallaan ja se havainnollistaa lapsen kokemuksia avioerosta. Tutkimuksen keskeinen sisältö on käsitys erosta pitkäaikaisena kriisinä, jolla on vaikutusta eroperheiden lapsien myöhemmin solmittaviin parisuhteisiin ja onnellisuuden kokemuksiin. Tutkija painottaa, että yhteiskunta ja vanhemmat eivät ole tietoisia lasten kokemista tunteista erotilanteessa tai sen jälkeen. Hän tuo esille myös näkemystään, että vanhemmat menettävät tunnetasolla herkkyytensä erotilanteessa, eivätkä pysty erottamaan omia ja lapsen tarpeita toisistaan. Tutkijalla vaikuttaa olevan vahva näkemys eron vaikutuksista

ja etenkin kielteisistä vaikutuksista lapsiin. Hänen mukaansa lapsi menettää erossa äidin tai isän läsnäoloa sekä emotionaalisen suhteen vanhempaansa. Vanhempien eron kokeneet lapset menettävät tutkijan mukaan parisuhteen mallin ja hän näkee sen yhtenä aikuisuuden keskeisenä tavoitteena. Ero on hänen mukaansa siinä epäonnistumista. (Tuhkasaari 2008.)

Perus arjen sujumattomuus ja riitaisuus sekä selkeiden yhteisten perussääntöjen puuttuminen tai niiden noudattamatta jättäminen perheessä ovat riskitekijöitä lapsen hyvinvoinnille riippumatta siitä, elävätkö vanhemmat yhdessä vai erillään. Vanhempien suhteen ollessa hyvin riitaisa, lasten kehittyminen turvataan paremmin eroperheissä kuin ehjissä perheissä. (Väestöliitto 2012.) Lapsen tai nuoren kehitykselle ei ole hyväksi, jos he ottavat itselleen vastuita, auttaakseen vanhempaansa arjessa jaksamisessa tai erotilanteen muutoksien järjestelyissä. Lapsen ei pitäisi joutua tukemaan vanhempaansa. Lapselle parasta on antaa hänen kasvaa ja kehittyä ikätasonsa mukaan, myös erotilanteessa (Niemelä – Kääriäinen 2008: 50–51.) Yleisesti voidaan ajatella, että vanhempien kyvyttömyys tehdä yhteistyötä ja kompromisseja, voi johtaa eron pitkittymiseen ja sitä kautta vaikeuttaa lapsen arkea sekä turvallisuudentunnetta. Merkittävää lapsen kannalta on, ettei vanhempien henkilökohtainen erokriisi pitkittyisi sekä se, miten vanhemmat selviytyvät vanhemmuuden ja keskinäisen yhteistyön kriisistä eron jälkeen (Karttunen 2010: 68.) Usein vanhemmuus muovautuu eron jälkeen ja ero hyväksytään osaksi elämäntarinaa. Näissä eroissa lapset ja nuoret saavat pitää yhteyden molempiin vanhempiinsa. Perheissä joissa eroprosessi jää käsittelemättä tai keskeneräiseksi, vaikuttaa se pitkäaikaisesti vanhemman ja lapsen arkeen. Tämä eron kielteinen vaikutus näkyy lapsen ja nuoren myöhemmässä elämässä muun muassa parisuhteen luomisen vaikeuksina ns. mallioppimisen kautta. (Tuhkasaari 2008.)

4.6.1 Vieraannuttaminen uhkana lapsen kehitykselle ja kasvulle

Aikuinen on aina valta-asemassa suhteessa lapseen ja asemaa voi käyttää väärin tietoisesti monellakin tapaa. Vieraannuttaminen on manipuloivaa käyttäytymistä, jolla vanhempi pyrkii vaikuttamaan negatiivisesti lapsen ja toisen osapuolen vuorovaikutussuhteeseen. Motiivina on vieraannuttajan kokema katkeruus ja viha eron toista osapuolta kohtaan. Haitallisinta lapselle on jos toinen vanhempi tietoisesti vieraannuttaa lasta eron toisesta osapuolesta. (Häkkänen – Nyholm 2010: 499–505.)

Artikkelissa Häkkänen-Nyholm (2010) Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmastaan varoitetaan vieraannuttamisen negatiivisista ja pitkäaikaisista vaikutuksista lapsen kehitykselle ja todetaan, että vieraannuttaminen vaarantaa vakavasti lapsen psyykkisen terveyden sekä heikentää lapsen elämänlaatua. (Häkkänen – Nyholm 2010: 499–505.) Samaisen artikkelin sisällöstä ilmenee, että vieraannuttamista ovat määritelleet myös Ward ja Harvey (1993). He luokittelevat vieraannuttamisen kolmeen tyyppiin vakavuusasteen mukaan. Lievässä tapauksessa lapselle aiheutuu merkittävää stressiä lapsen ollessa vuorovaikutuksessa kohdevanhempansa kanssa. Keskivaikeassa tapauksessa lapsi muodostaa itselleen kaksi identiteettiä ollessaan molempien vanhempien kanssa yhteydessä. Vakavissa tapauksissa vieraannuttaminen on johtanut siihen, että lapsi ei enää halua olla tekemisissä kohdevanhempansa kanssa ja lapsen ajatusmaailmaa hallitsevat vihantunteet kohdevanhempaa kohtaan. (Häkkänen – Nyholm 2010: 499–505.)

Vieraannuttamisen seurauksena lapselle aiheutuu usein jäsentymätöntä vihan tunnetta kohdevanhempaa kohtaan, lisääntynyttä hermostuneisuutta, yleistä ahdistuneisuutta, itseluottamuksen puutetta, turvattomuuden tunnetta sekä perusteettomien pelkojen heräämistä. Oireina ovat psykosomaattiset uni- ja nukahtamisvaikeudet, lisääntynyt stressi ja syömishäiriöt. Lapsen oireet saattavat näyttäytyä kouluvaikeuksina ja päihteiden lisääntyneellä käytöllä, lisäksi voi ilmetä masennusta ja itsetuhoajatuksia. Joillain lapsilla esiintyy pakko-oireita ja toistuvia itsesyytöksiä sekä ahdistus- ja paniikkihäiriöiden lisääntynyttä riskiä. Vieraannuttamiselle lapsena altistuneet ovat raportoineet aikuisiällä kokemuksesta johtuen merkittäviä masennusoireita, itseen kohdistuvia kielteisiä tunteita, luottamussuhteiden rakentamisen vaikeuksia ja vakavia päihteiden käyttöön liittyviä vaikeuksia. Vaikka vieraannuttamiselle lapsuudessa altistuneille on usein aikuisikään mennessä muodostunut käsitys heihin kohdistuneesta manipuloinnista, he eivät yleensä ole tietoisia vieraannuttamiseen pyrkivien strategioiden moniulotteisuudesta ja siitä, että prosessi on usein ulottunut myös heidän ympäristössään vaikuttaneisiin ihmisiin (Häkkänen – Nyholm 2010: 499–505.)

4.6.2 Uusperhe uhka vai mahdollisuus

Uusperheen muodostuminen alkaa kun eronnut vanhempi aloittaa uuden parisuhteen ja eronneen vanhemman lapsi asuu osittain tai kokonaan vanhemman ja tämän uuden kumppaninsa kanssa. Uusperheen muodostuminen asettaa lapsen tilanteeseen, jossa hänen hyväksyntäänsä vaaditaan sellaisten ihmisten kohdalla, joiden olemassaoloon

hän ei itse ole voinut vaikuttaa. Uusperheen myötä lapsi joutuu osalliseksi useampaan ihmissuhdeverkostoon ja on useamman perheyhteisön jäsen. Uusperheen muodostuminen ja arjen sujuvuuden sekä lasten (sinun ja minun sekä meidän lasten) sopeutuminen tilanteeseen ei aina suju luontevasti eikä luottamusta lähtökohtaisesti ole, vaan se täytyy rakentaa. Uusperheeseen sopeutumiseen vaikuttaa lapsen ikä, sukupuoli ja puolivanhemman sukupuoli. (Ritala-Koskinen 2001: 37.) Vanhempien ajankäyttö ja saatavilla olo sekä elinympäristö vaikuttavat uusperheeseen sopeutumisessa. Uusperheistä puhuttaessa lapsen biologisen vanhemman uusi puoliso toimii sosiaalisena vanhempana lapsen arjessa ja sosiaalisen vanhemman roolia voi vahvistaa ja lapsen sopeutumista edesauttaa huolehtimalla lapsen käytännön asioista, koska se on lapsen kannalta merkittävää. Uusperheessä lapsi saattaa ensisijaisesti kapinoida sosiaalista vanhempaa kohtaan. (Vilen ym. 2006: 86.)

Uusperheen arjen järjestelyt ja elinolosuhteet vaikuttavat sen onnellisuuteen ja onnistumiseen. Uusperhe tuo usein mukanaan ristiriitoja ja haasteita esimerkiksi kasvatustavoista ja taloudellisissa seikoissa. (Väestöliitto 2012.) Päiväkoti-ikäisten lasten sopeutuminen uusperheeseen on katsottu sujuvan helposti (Ritala – Koskinen 2001: 37). Uusperheen muodostamisen ristiriidat, yhteisten sääntöjen ja kasvatuksellisten näkemysten eroavaisuudet ja uuden perheyhteisön hyväksynnän saaminen johtaa joskus tilanteeseen, jossa uusperhekin hajoaa ja lapsi voi joutua kokemaan uusperheessään eron. Tällöin erosta koituvat haitat koetaan entistä voimakkaammin. (Svartsjö – Hellsten 2004: 30.)

5 Eropalvelut

Yhteiskunnan näkökulmasta erojen tarkastelussa esille nousee erojen kielteisten vaikutusten torjuminen, inhimillisen kärsimyksen ehkäisy ja palvelutarpeen kasvun ehkäiseminen. On selvää, että eropalveluilla pyritään vaikuttamaan positiivisesti lasten, nuorten ja vanhempien selviytymiseen erosta, mahdollisimman pienin kolhuin ja kustannuksin. Eron pitkittyminen ja kriisiytyminen aiheuttaa suuria kustannuksia muun muassa avioeroriitoina ja huoltajuuskäsittelyinä. (Valkama – Latvala 2006.)

Olemme kartoittaneet vantaalaisille eroperheille olemassa olevia palveluita kolmessa eri sarakkeessa (Liitteet 1-3) eli eroa harkitseville, eron aikana sekä eron jälkeen. Jako on

sama, mitä Vantaan kaupunki käytti eropalveluita kartoittaessaan. Palvelut ja toimijat on listattu taulukkoon satunnaisessa järjestyksessä ja lisäksi on mainittu, jos palvelu on maksullinen tai siihen tarvitsee lähetteen. Tiedot palveluista on kerätty internetistä. Palveluiden jaottelussa näihin kolmeen kategoriaan olemme käyttäneet omaa harkintaa sen mukaan, miten kyseinen palvelu parhaiten tarjoaa apua eron kussakin vaiheessa. Samoin palveluiden fyysinen käytettävyys sekä sijainti on huomioitu vastaamaan pääasiassa vantaalaisten perheiden tarpeisiin, joten palvelut, jotka hyväksyimme tuloksiin, ovat pääkaupunkiseudulla.

5.1 Palvelut eroa harkitseville

Eroa harkitseva tarvitsee apua mahdollisuuteen pelastaa parisuhteensa tai toisaalta eropäätöksen jo tehtyä tukea tämän päätöksen hyväksymiseen. Lapsiperheen ollessa kyseessä, tuen tarve kohdistuu eropäätöstä tehtäessä usein lapsen asioiden hoidon järjestämiseen eron jälkeen.

Eroa ennaltaehkäisevää apua parisuhteeseen ja perheen ongelmiin saa Perheasiain neuvottelukeskuksesta, Ensi- ja turvakotien liiton Neuvokeskuksesta, Väestöliitolta (parisuhdekeskus, vanhemmuuskeskus, perheaikaa), Mannerheimin lastensuojeluliitosta, Parisuhdekeskus Katajasta, Monikulttuuriyhdistykseltä, Sateenkaariperheet ry:stä, sekä Suomen valkonauhaliitosta. Yhden vanhemman perheiden liitto, Elatusvelvollisten liitto sekä Suomen uusperheellisten liitto tarjoavat eroa harkitsevalle lähinnä tietoa, neuvoja sekä perheasioiden sovitteluapua. Vantaan kaupungin omat palvelut eroa harkitsevan tukemiseksi löytyvät lähinnä perheneuvolasta, neuvolasta sekä terveysasemalta. Perheneuvolaan voi ottaa itse yhteyttä ja sieltä löytyy psykologeja, perheterapeutteja, sosiaalityöntekijöitä sekä tarvittaessa perheasioiden sovitteluapua. Apuaeroon.fi, Eropalvelut.info sekä Eroretki ovat melko kattavia internet-sivustoja, joissa on paljon eroon liittyvää tietoa ja linkkejä palveluihin. (Liite 1.)

5.2 Palvelut eron aikana

Eron aikana palveluiden tarve kohdistuu paljon käytännön asioiden järjestämiseen, riitojen sovitteluun sekä mahdollisten kriisien läpikäymiseen. Myös erilaiset eroinfot, eroryhmät sekä vertaistuki tulevat tässä vaiheessa tarpeellisiksi. Eropalvelut alkavat

kohdentumaan enemmän tietyille kohderyhmille, kuten erikseen miehille, yksinhuoltajille, lapsille tai sateenkaariperheille.

Käräjäoikeudessa ja Perheasiainyksikössä lastenvalvojan luona hoidetaan pääasiassa avioeroon sekä lapsen tapaamiseen ja huoltoon liittyvät asiat. Perheasioiden sovitteluapua saa näiden lisäksi myös Perheasiain neuvottelukeskuksesta, Suomen valkonauhaliitosta sekä Elatusvelvollisten liitosta. Nykyään on käytössä myös vapaaehtoinen asiantuntija-avusteinen huoltoriitojen sovittelu (FOLLO), johon osallistuu vanhempien lisäksi perheasioiden tuomari sekä maksuton avustaja, joka voi olla psykologi tai sosiaalityöntekijä. Ensi- ja turvakotien liiton Neuvokeskus on valtakunnallinen eroauttamisen osaamiskeskus, mistä saa kattavasti apua kaikissa eroon liittyvissä ongelmissa, eron aikaisia palveluita ovat muun muassa Vanhemman neuvo- vertaistukiryhmä, Neuvokahvila sekä Eroneuvo-palvelu. Elatusvelvollisten liitosta sekä Yhden vanhemman perheiden liitosta saa tietoa ero- ja lakiasioissa, lasten asioihin liittyvissä kysymyksissä sekä Yhden vanhemman perheiden liitto järjestää myös eroryhmiä ja toimintaa yksinhuoltajille. Väestöliitolla on Perheaikaa- sivustolla miesten erokoulu, Miessakit ry:llä eroryhmiä miehille sekä Sateenkaariperheillä omat eroryhmänsä. Suomen mielenterveysseura, Vantaan turvakoti sekä Kaapatut lapset ry auttavat kun erotilanne kärjistyy. Apuaeroon.fi, Hyvä Erovanhemmuus ry, Infopankki sekä Eropalvelut.info ovat nettisivustoja, missä yleistä tietoa eroon liittyen sekä linkkejä auttaviin palveluihin. (Liite 2.)

5.3 Palvelut eron jälkeen

Eron jälkeen korostuu henkisen tuen tarve, niin lasten kuin vanhempienkin eron läpikäymiseen. Vantaan kaupungin omat (kunnalliset) palvelut alkavat eron tässä kohtaa löytää tarvitsijansa. Perheneuvola, lastensuojelu, perheasiainyksikkö, terveydenhuollon (psykologi ym.) palvelut sekä koulun sosiaalityö tarjoavat apua ja tukea kriisien ja ongelmien ratkaisuun. Näiden palveluiden kohdalla toivottavaa olisi nimen omaa oikea-aikaisuus. Apua tulisi saada silloin kun sitä tarvitsee, ettei jonottaessa palveluihin erokriisin tuoma tuen tarve ehdi jo poistua, tai toisaalta aiheutua lisää, esimerkiksi terveydellisiä, ongelmia. Tähän kysyntään on tullut vastaamaan yksityisiä eropalveluiden tuottajia järjestämään (maksullisia) eroryhmiä, terapiaa ja kursseja. Näitä toimijoita ovat esimerkiksi LiberaMente, Viiden tähden eroryhmä sekä Uuden elämän värit. Yksityistä, maksullista terapiaa löytää useista paikoista, meidän käyttämistämme palveluntuottajista esimerkiksi Väestöliiton Familia Oy, psykoterapiakeskus Vastaamo sekä Kari Kiianmaa.

Pienperheyhdistys tarjoaa tuettuja ja valvottuja (lasten ja vanhempien) tapaamisia sekä vanhempien välisiä lasten vaihtoja. Yhdistyksellä on lisäksi paljon toimintaa yksinhuoltajille. Neuvokeskus järjestää 4-6 -vuotiaille lapsille Tilli-toukka- sekä 7-12 -vuotiaille Taikuri- eroryhmiä sekä nuorille Vetskari-ryhmä. Mannerheimin lastensuojeluliitolla on niin vanhemmille kuin lapsille ja nuorille suunnatut tukipuhelimet, nettipalveluita ja chatteja. Erosät ovat myös saaneet muutamia ihan omia yhdistyksiä tai liittoja, jotka ajavat nimenomaa etävanhempien ja isien oikeuksia. Näitä ovat muun muassa Isät lasten asiassa, Elatusvelvollisten liitto ja Miessakit. (Liite 3.)

6 Pohdinta

6.1 Opinnäytetyön tulosten tarkastelua

Opinnäytetyömme tehtävänä oli selvittää Vantaan kaupungille, mitä palveluita on olemassa eroa harkitseville, eroaville ja eronneille pareille ja perheille. Haimme ensin tutkittua tietoa lapsiperheiden eroon liittyvistä asioista, kuten mitä tuen tarpeita eroon liittyen lapsilla ja vanhemmilla on. Käytimme lähteinä myös muutamia alan asiantuntijoita, muun muassa Cacciatore, Sinkkonen ja Kiianmaa sekä organisaatioita, kuten Väestöliitto, Lastensuojelun keskusliitto ja Neuvokeskus. Tämä tieto ei ole virallista, tutkittua tietoa, mutta katsoimme näiden asiantuntijoiden perehtyneen asiassaan aiheeseen niin luotettavasti, että voimme tätä tietoa käyttää esimerkiksi mietittäessä lapsen erosta selviytymiseen liittyviä asioita.

Lapsen ja nuoren erosta selviytymisessä emme opinnäytetyön tulosten perusteella havainneet kovin ristiriitaisia tuloksia. Kaikki lähteet ja tutkijat olivat hyvin yksimielisiä niistä asioista, mitkä parhaiten tukevat lapsen erosta selviytymistä. Lapsen kasvun ja kehityksen turvaamisessa painottuu nykyään vanhempien parisuhteen laatu. Osa asiantuntijoista on sitä mieltä, että ero voi olla myös ratkaisu, etenkin kovin riitaisissa parisuhteissa. Vanhemmat saattavat viivyttää eropäätöstään lastensa hyvinvoinnin turvaamiseksi ja ajatella eron aiheuttavan lapselle liikaa uhkia ja menetystä. Suomalaisen perhebarometrin tulosten perusteella Kontula (2009) kuitenkin toteaa, että onnettomaan liittoon jääminen on perheen kaikille osapuolille haitallisempaa kuin ero (Kontula 2009: 134). Voitaneen siis päätellä, että lasten kannalta ero on ratkaisuna parempi, kuin tunneilmastoltaan jatkuvasti kireä perheyhteisö. Eriävän mielipiteen asiasta esittää Wallerstein 2007 pitkittäistutkimuksensa perusteella. Hän näkee, että

vanhempien erolla on lapselle pitkäaikaisia vaikutuksia ja toteaa, että *"En vastusta avioeroa. Kuinka voisinkaan. Monille vanhemmille päätös erota on vaikein koko elämässä. Ihmiset hakeutuvat eroon monista syistä"*. Wallerstein (2007) lisää vielä, että vanhempien tarpeet voivat olla ristiriitaisia lasten vakauden tarpeen kanssa. Näin ollen ero voi hyödyttää aikuisia ja samalla vahingoittaa lapsia (Tuhkasaari 2008).

On selvää, että vanhempien ero vaikuttaa lapsen elämään merkittävästi, jopa haitallisesti, jos ero on kovin riitaisa eivätkä vanhemmat huomioi riittävästi lapsen tunteita ja tarpeita eron aikana ja sen jälkeen. Mitä sopuisammin ero saadaan hoidettua, sen parempi kaikille. Kun vanhemmat ottavat huomioon lapsen tarpeita eron hetkellä ja luovat lapselle tunteen, ettei kumpikaan vanhempi jätä tai lähde lapsen elämästä, on lapsen helpompi hyväksyä vanhempien ero. Erotilanteen käsittelyssä on tärkeää huomioida myös lapsen osallistaminen eroprosessiin ja huolehtia hänen kuulemisestaan ratkaisuja tehtäessä lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden. (Koskela 2009: 34.) Vanhempien keskinäinen riitely lapsen läsnä ollessa sekä toisen mustamaalaaminen tai vieraannuttaminen ovat lapsen kehitykselle hyvin haitallista. On koko perheen etu jos vanhemmat kykenevät sopimaan lapsen asioista sovussa. Lapsen ja nuoren tuen tarpeissa korostuu opinnäytetyön tulosten perusteella omien vanhempien kyvykkyys havaita oman erokriisinsä keskellä lapsen ja nuoren tarpeet. Vanhemmilla saattaa olla vähätteleviä ajatuksia lapsen kyvystä havaita kiristynyt tunneilmasto erotilanteessa. Vanhempien tulisi myös huomioida lapsen ja nuoren riippuvuus vanhempien päätöksistä liittyen etenkin asumisjärjestelyihin. Viitaten vielä Taskisen (2001) käsitykseen, että vanhempien kyvykkyys keskinäiseen yhteistyöhön erotessa on lapsen sopeutumisen kannalta vaikuttavin tekijä, vaikuttavampi kuin kummankaan vanhemman yksilöllinen suhde lapseen. (Taskinen 2001: 139.) Eron kielteiset vaikutukset vanhemmuuteen ja sitä kautta lapseen vähenisivät huomattavasti tilanteessa, jossa vanhemmat suunnittelisivat eroa yhdessä, sekä kantaisivat yhteisen vastuun lapsistaan. Vanhemmilta se vaatisi pakottautumista korrektiin ja toista eron osapuolta kunnioittavaan vuorovaikutukseen (Kääriäinen 2008: 115). Tämä on helppo meidänkin allekirjoittaa, mutta erotilanteen kriisitilanteessa ja voimakkaissakin tunnekuohuissa vaikeampi toteuttaa.

Olemassa olevaan palvelujärjestelmään tutustuessamme havaitsimme, että tarjotut palvelut ja tuen muodot kohdistuvat pääasiassa vanhemmille. Lapsille yksin suunnattuja palveluita oli vähän, vain oikeastaan Tilli-toukka-, Vetskari- ja Taikuri- ryhmät, joissa lapset ja nuoret voivat ikätasonsa mukaan käsitellä vanhempien eron aiheuttamia tunteita. Jos lapsi oirehtii tai tarvitsee jotain apua tai tukea vanhempien erotilanteessa,

jää avun hakeminen pääasiassa vanhempien vastuulle. Kaiken kaikkiaan koimme tätä työtä tehdessämme, että lapsen paras apu vanhempien erotessa on, että vanhemmat osaavat erota sovussa, jolloin lapsi ei tarvitse erityistä tukea tai eropalveluita selviytymiseensä.

Vanhempien tuen tarpeisiin palvelut näyttävät vastaavan varsin monipuolisesti tiedollisen ja ohjauksellisen tuen osalta. Sosiaalisen tuen osalta näyttäisi puolestaan siltä, että vanhemman omalla psyykkisellä joustavuudella ja kriisitilanteisiin sopeutumisella on vaikutusta hänen erosta selviytymisessään. Ihmisillä on erilaisten temperamenttipiirteidensä perusteella eri näkemyksiä tuen tarpeistaan, stressinsietokyvystään sekä erilaisia asioiden käsittelytapoja. Opinnäytetyötä ja tutkimuksia sekä niiden tuloksia arvioidessamme näyttäisi siltä, että vanhemman sosiaalisen verkoston antamalla tuella on vähentävä vaikutus hänen palvelujärjestelmältä tarvitsemaansa tukeen ja siihen hakeutumiseen. Opinnäytetyössä käytettyjen tutkimusten mukaan asiantuntijat ja tutkijat sekä vanhemmat näyttävät olevan yksimielisiä siitä, ettei mitään yksiselitteistä tuen tarvetta ole, vaan eroprosessit ovat varsin yksilöllisiä etenkin kokemuksellisella tasolla. Merkittävää vanhempien kohdalla näyttäisi olevan, onko eropäätös tehty yksipuolisesti tai toiselle osapuolelle yllättäen ja liittykö eroon uskottomuutta. Itsessään ilmiönä ero on yleinen ja nykyään ihmisten suhtautuminen eroon on muuttunut. Ero on arkipäiväistynyt ja normalisoitunut tapahtuma yhteiskunnassamme, mutta eron läpikäyneet kokevat sen usein epäonnistumisena ja siihen liittyy sosiaalinen leimautuminen. Ero voidaan nähdä kielteisessä merkityksessä ja sitä voidaan korostaa, mutta ero voi olla myös mahdollisuus itsensä ja itseluottamuksensa uudelleen löytämisessä. Se voi olla helpotus, joka palauttaa ilon ja elämänmyönteisyyden. (Määttä 2002: 142–143). Tämä voi mielestämme olla vaikuttamassa yksilön kokemusta helpottavana tekijänä. Eropalveluista tiedottaminen ja niiden hyödyllisyyden korostamisella voi olla vaikutusta niihin hakeutumisessa sekä avun vastaanottamisessa.

Selvityksen aikana huomasimme, että eropalveluissa on todella runsaasti tarjontaa, niin eron eri vaiheissa oleville kuin erilaisille perhetyypeille. Apuaeroon.fi on sivusto, missä on samassa paikassa kattavasti koottu jo eri palveluita ja toimijoita yhteen. Siitä on hyvä lähteä liikkeelle ja nimikin on sen verran osuva, että se eropalveluita etsivälle varmaan osuu eteen. Infopankki.fi, Eropalvelu.info ja Eroretki.fi ovat myös sivustoja, mistä on hyvä aloittaa tiedon ja avun hakeminen eroa mietittäessä. Lastenvalvoja, perheneuvola sekä lastensuojelu auttavat selvittämään lapsen asioihin liittyviä kysymyksiä eron jälkeen.

Vertaisapua eronneille on tarjolla paljon. Internetistä löytyy vertaisapua erilaisten keskustelufoorumien ja chattien muodossa ja henkilökohtaisia tapaamisia esimerkiksi perhekahviloissa ja järjestöjen tapahtumissa. Osa palveluista on maksullisia tai vaativat jäsenyyden. Myös yksityisiä palveluntarjoajia on tuottamassa eropalveluita, kursseja, seminaareja. Aiheesta löytyy myös todella paljon perinteistä kirjallisuutta sekä internetissä erilaisia testejä, linkkejä, artikkeleita, keskustelupalstoja. Tietoa ainakin löytyy tarpeeksi jos vain halua sen hakemiseen löytyy. Monet palvelut löytyvät internetistä mutta kunnalliset tahot, kuten koulu, terveysasema tai perheneuvola osaavat neuvoa tarvittaessa eteenpäin ilman nettiäkin. Kirkolta saa apua kuka tahansa, joka kokee apua tai tukea tarvitsevansa. Koko perheelle apua löytyy esimerkiksi perheneuvolasta, Pienperheyhdistyksestä ja Yhden vanhemman perheiden liitosta. Väestöliitolla on kattavasti erilaisia palveluita, samoin useampikin toimija ohjaa Vanhemman neuvon, joka on vertaistukiryhmä eron jälkeiseen vanhemmuuteen. Miessakit, Elatusvelvollisten liitto ja Isät lasten asiassa tarjoavat lähinnä miehille kohdennettuja palveluita. Väestöliiton nettisivuilta löytyy miesten erokoulu (nettikurssi). Useammatkin yksityiset järjestöt tai henkilöt tarjoavat erokursseja, jotka ovat maksullisia.

Tämän selvityksen perusteella eroon liittyvien käytännön asioiden selvittämiseen löytyy kyllä kattavasti tietoa eri lähteistä. Eropalveluita on runsaasti. Erotilanteessa olevan palvelun tarvitsijan kyvystä ja voimavaroista riippuu osaako hän niitä hakea. Opinnäytetyön tulosten valossa ei erotu mitään selkeästi puuttuvaa palvelumuotoa Vantaan kaupungin eropalveluissa, eikä järjestöjen, tai yksityisten toimijoiden osalta.

6.2 Opinnäytetyön tulosten eettisyys ja luotettavuus

Tiedonhaun luotettavuuden osalta haimme eroperheiden tuen tarpeita luotettaviksi katsomistamme tutkimuksista ja julkaisuista sekä alan kirjallisuudesta. Eropalvelut on kartoitettu internetin välityksellä. Muutamilta toimijoilta pyysimme lisätietoa ja heiltä saatu tieto on katsottava hyvinkin luotettavaksi. Muun muassa Vantaan kaupungin materiaaleissa oli mainittu Väestöliiton Eroavuxi-palvelu, jota ei enää ole tarjolla. Tämä oli muutaman vuoden kestänyt kokeiluluontoinen projekti, johon ei enää oteta uusia asiakkaita. Vantaan kaupungin sekä isompien toimijoiden nettisivustojen tietoja pidämme melko luotettavina ja ajantasaisina. Opinnäytetyön aihetta emme pidä eettisesti mitenkään arveluttavana. Kehittämistyön menetelmän avulla tarkoituksemme oli selvittää, mikä on tämän hetkinen tilanne eropalveluiden saatavuudessa sekä pyrimme hakemaan näille palveluille perusteltuja tarpeita. Tietenkin työmme julkaistaan

ja tuloksia mahdollisesti käytetään Vantaan kaupungin eropalveluiden kehittämisessä, joten tulosten on oltava luotettavia.

6.3 Opinnäytetyöstä saatujen tulosten hyödyntäminen

Tuloksia voivat hyödyntää Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset, jotka työssään tapaavat eroperheitä. Kun eropalvelut ovat yhdessä paikassa helposti saatavilla, on heidän helpompi ohjata vanhempia tai lapsia oikeanlaisen avun ja palveluiden luo. Jos eropalvelut kootaan Vantaan Hyviksen sivuille, voi niitä etsiä sieltä myös kuka tahansa apua tarvitseva. Kun eropalveluita tarkastelee näin kattavasti kerralla ja ne ovat yhdessä paikassa, on helpompi hahmottaa, puuttuuko jotain palveluita tai onko jossain jo liikatarjontaa. Myös eropalveluiden tarjoajat voivat tarkastella, mitä muita palveluita on tarjolla. Vantaan kaupungin ajatus oli kehittää Vantaan eroauttamispalveluita ja etenkin eri toimijoiden yhteistyötä. Vantaan kaupunki on kokoamassa eropalveluiden kehittämisen ja eroauttamisen ohjausryhmää, joka jatkaa Vantaan kaupungin ja meidän jo aloittamaan eropalveluiden selvitys- ja kehittämistyötä. On viisasta, ettei erotilanteessa oleva ihminen joudu turhaan odottelemaan saadakseen oikea-aikaista apua ja ettei häntä toisaalta juoksuteta monessa eri paikassa. Tulokset ovat myös vapaasti hyödynnettävissä sairaanhoitajaopiskelijoiden tulevaisuudessa antamassa ohjauksessa, kun tiedot ovat helposti löydettävissä ja koosteena valmiiksi palveluohjaukseen käytettävissä.

6.4 Kehittämisehdotuksia

Kartoittaessamme olemassa olevia palveluita ja aiheen tietoperustaan perehtyessämme esille nousi monta mielenkiintoista kehittämiskohdetta eropalveluihin liittyen. Jatkossa näkisimme tarpeelliseksi kiinnittää huomioita isän asemaan erossa sekä siihen, miten palvelutarjonta vastaa heidän tarpeitaan. Miten isät pärjäävät eron jälkeen ja osaavatko tai kehtaavatko miehet hakeutua eroryhmiin? Ja mikä on niiden isien osuus, jotka jäävät näiden palveluiden ulkopuolelle? Toinen kysymys mikä työtä tehdessämme heräsi, on millä tavoin huoltajuusriitojen päätyminen käräjäoikeuteen asti voitaisiin estää. Mielestämme olisi hyvä paneutua Karttusen (2010) ehdotukseen, jossa hän kehottaa harkitsemaan pakollisen perheasiansovittelun järjestämistä eroperheille, kun heillä on yhteisiä lapsia. Toimenpiteen vaikutuksia voi vain arvailla. Ajatuksena se voisi olla yksi tekijä, jolla voitaisiin vähentää ristiriitojen kärjistymisen huoltajuusriidaksi asti. Tämä voisi mahdollisesti estää eroprosessin pitkittymistä sekä kielteisen vaikutusten esiintyvyyttä.

Kolmas kehittämis ehdotus liittyy yleistyneen vuoroasumisen huomioimiseen. Monet palvelujärjestelmät eivät tunnista tällaista asumisratkaisua. Palvelujärjestelmä huomioi esimerkiksi vuoroasumisen kahden kunnan alueella päivähoidon järjestämisen osalta, mutta koulunkäynti keskittyy yhteen kouluun. Vanhempien asuessa eron jälkeen saman kunnan alueella, päivähoitopalvelua tarjotaan yhdestä päiväkodista. Voisiko tätä jatkossa kehittää toimivammaksi?

7 Prosessin kuvaus ja arviointi

Aloitimme opinnäytetyön aiheen valinnalla tammikuussa 2015 ja esittelimme sen aihevaiheen seminaarissa helmikuussa. Tämän jälkeen tapasimme hankkeen työelämän edustajan ja yhdessä vielä tarkensimme työmme yksityiskohtia. Yllätyksenä tässä vaiheessa tuli se, että hankkeen edustajat olivat jo koonneet melko kattavasti näitä eropalveluita yhteen. Kuitenkin jotain oli jäänyt puuttumaan, tietoja tarkistamatta ja hankkeen edustaja toivoi meiltä ”vertaistutkimusta” sekä eri toimijoiden tietojen tarkistamista. Saimme käyttöömmme heidän hankkimansa materiaalit, joiden pohjalta lähdimme liikkeelle. Hankkeen edustajat olivat käyttäneet eri palveluiden sijoittamista kolmeen eri kategoriaan, jotka olivat eroa harkitsevat, eroavat sekä eronneet ja me päätimme käyttää samaa jaottelua. Eropalveluiden kartoittamisessa ja olemassa olevien palveluiden todentamisessa käytettiin aineiston kokoamiseen tiedonkeruuta internetin avulla sekä sen todentamisessa sähköpostein. Tutkimuksen luonteen vuoksi emme tarvinneet tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden osoittamiseksi erillistä tutkimuslupaa, koska tiedon oikeellisuus on todennettavissa käyttämiemme lähteiden pohjalta ja internetsivustoilta. Muutamista liitoista kysyimme luvan käyttää liittojen tietoja opinnäytetyössämme. Eettisiä kysymyksiä ei ole noussut esiin opinnäytetyötä tehdessä.

Opinnäytetyössämme emme ota kantaa palveluiden laatuun tai niiden käyttöön emmekä eroperheiden tilanteisiin. Keskityimme ainoastaan kartoittamaan tarpeita, joita perheillä on erotilanteessa sekä olemassa olevia eropalveluita. Työnjako oli opinnäytetyön tekijöiden kesken jaettu lähinnä kehittämistyön menetelmän pohjalta tietoperustan hankkimiseen sekä jo olemassa olevien palveluiden kartoittamiseen. Jäsennelty koosteemme palvelun tarjoajista lähetettiin työn tilaajille kommentoitavaksi ennen työn valmistumista, mutta tähän emme saaneet parannusehdotuksia. Opinnäytetyön tulokset, eli eropalvelut, on jäsennellysti esitetty taulukko-muodossa opinnäytetyön liitteinä. Luovutamme opinnäytetyön tulokset ja niiden sisältämät tiedot Vantaan kaupungille

käyttöön sellaisenaan. Opinnäytetyö julkistetaan tilaajan toiveesta Vantaan kaupungin Eropalveluiden kehittämisen ohjausryhmässä ilman työn tekijöitä, koska ajankohta ei ole vielä ohjausryhmän tiedossa. Opinnäytetyöstä tehdään myös posterit.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut vaativa ja ajallisesti pitkä prosessi. Oma mielenkiinto laajaa ja merkittävää aihetta kohtaan on auttanut ylläpitämään motivaatiota työtä kohtaan. Oppimisessa on korostunut omien vahvuuksien ja heikkouksien havaitseminen sekä työparin kanssa yhteistyön ja toisen osaamisen hyödyntäminen. Prosessinomaisuus on tullut hyvin näkyväksi ja aiheen rajaaminen sekä oikeiden avainsanojen valitseminen tiedonhaussa on korostunut. Kehittämistyön tekeminen on poikennut tyyliltään muista opinnäytetöistä, mitä samaan aikaan tehtiin ja se on osaltaan aiheuttanut epävarmuutta tavoista tehdä tätä työtä. Opinnäytetyön tekijöillä oli myös keskenään hyvin erilainen tapa työskennellä ja tuottaa kirjallista tekstiä. Molempien työn tulosten yhdistäminen on ollut tämän työn aikana yksi haaste. Työn tekijöillä oli kova halu ja sisu viedä tämä työ loppuun saakka, ja siinä mielestämme onnistuimme.

Lähteet

Aaltonen, Marjo – Ojanen, Tuija – Sivé, Tuula – Vihunen, Riitta – Vilén Marika 1997. Lapsen aika. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit OY.

Apua eroon
<<http://apuaeroon.fi/>>. Luettu 2.1.0.2015.

Cacciatore, Raisa – Heinonen, Sanna – Juvakka, Essi – Oulasmaa, Minna 2005. Eropohdintoja pikkulapsivaiheessa. Helsinki: Väestöliitto.

Castren, Anna-Maija 2009. Mitä erosta seuraa? Eron vaikutus sosiaalisiin suhteisiin. Teoksessa Kääriäinen, Aino – Hämäläinen, Juha – Pölkki, Pirjo (toim.) Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto / Neuvo-projekti.

Gerris, Jan 1994. Perhearvot vanhempien silmin: Perhe-elämän ja lastenkasvatuksen arvoperustaiset maalit. Teoksessa Virkki, Juha (toim.) Ydinperheestä yksilöllistyyiin perheisiin. Porvoo: WSOY.

Golombok, Susan 2000. Parenting. What really counts? London: Routledge.

Elatusvelvollisten liitto ry
<<http://www.elatusvelvolliset.fi/>>. Luettu 15.8.2015.

Ensi- ja turvakotien liitto, neuvokeskus
<<https://ensijaturvakotienliitto-fi.directo.fi/tyomuodot/neuvokeskus2/>>. Luettu 15.8.2015.

Eropalvelut
<<http://eropalvelut.info/>>. Luettu 4.11.2015.

Eroretki
<<http://www.eroretki.fi/>>. Luettu 18.10.2015.

Hokkanen, Tiina 2005. Äitinä ja isänä eron jälkeen- yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. Jyväskylä. Jyväskylän Yliopiston paino. Verkkodokumentti. <<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13289/9513921794.pdf>>. Luettu 3.9.2015.

Huttunen, Jouko 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Huttunen, Jouko 2011. Sosiaalinen vanhemmuus uusperheessä. Verkkodokumentti. Luettavissa sähköisesti osoitteessa <<http://supli.fi/sosiaalinen-vanhemmuus-uusperheessa-2/>>. Luettu 2.8.2015.

Hyvä erovanhemmuus ry
<<http://www.hyvaerovanhemmuus.fi/>>. Luettu 6.6.2015.

Häkkänen-Nyholm, Helinä 2010. Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta erotilanteessa. Lääketieteellinen aikakausikirja Duodecim 126, (5). Verkkojulkaisu. <http://www.duodecimlehti.fi/web/guest/arkisto?p_p_id=Article_WAR_DL6_Articleportlet&p_p_action=1&p_p_state=maximized&viewType=viewArticle&tunnus=duo98659>. Luettu 4.11.2015.

Infopankki

<<http://www.infopankki.fi/fi/etusivu>>. Luettu 24.10.2015.

Isät lasten asialla ry

<<http://www.xn--istlastenasialla-wnb.fi/>>. Luettu 24.10.2015.

Kaapatut lapset ry

<http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/jasenyhdistykset/kaapatut_lapset_ry/>. Luettu 18.8.2015.

Kaimola, Kari 2005. Koti terveen itsetunnon harjoittelukenttänä. Teoksessa: Vahva vanhemmuus- Paras tuki nuoren kasvuun. Jaana Syrjälä (toim.). Väestöliitto. Helsinki: VL-Markkinointi Oy.

Kalland, Mirjam 2001. Kiintymyssuhdeteorian klininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa Sinkkonen, Jari – Kalland, Mirjam (toim.): Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY.

Karttunen, Risto 2010. Isän ja äidin välissä. Lapsen kuulemisen psykologinen kehys huolto- ja tapaamisriidoissa. Tampere: Tampereen Yliopiston paino 1546. Verkkodokumentti. <<http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8201-4>>. Luettu 21.8.2015.

Kauppinen, Nina 2013. Eronjälkeinen selviytyminen ja onnistunut yhteistyö eroperheiden tarinoissa. Turku. Turun Yliopisto. Lapsi- ja nuorisososiaalisen ammatillinen lisensiaattitutkimus. Verkkodokumentti. Luettavissa osoitteessa: <<http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=60ceecbb-8026-47c1-8345-07641897ea96>>. Luettu 10.10.2015.

Kiianmaa, Kari 2008. Hyvä ero, uusi elämä. Porvoo: Multikustannus Oy.

Kiiski, Jouko 2011. Suomalainen avioero 2000-luvun alussa: Miksi avioliitto puretaan, miten ero koetaan ja miten siitä selviydytään? Joensuu: Joensuun Yliopiston julkaisuja. Verkkodokumentti. <http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0422-5/urn_isbn_978-952-61-0422-5.pdf>. Luettu 30.10.2015.

Kinnunen, Saara 2010. Kun tiet eroavat- Elämää avioerojen jälkeen. Kauniainen: Perussanoma.

Kirkon perheneuvonta

<<http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/E9D4A6045980A350C22574800044C7DC?OpenDocument&lang=FI>>. Luettu 15.8.2015.

Kontula, Osmo 2009. Parisuhdeonnon avaimet ja esteet. Perhebarometri. Helsinki: Väestöliitto. Verkkodokumentti luettavissa: http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/8b371d8fd9a5bf4814f6f97f74a507b9/1447926578/application/pdf/318644/Perhebarometri%202009_net.pdf. Luettu 19.11.2015.

Kontula, Osmo 2013. Yhdessä vai erikseen? Tutkimus suomalaisten parisuhteiden vahvuuksista, ristiriidoista ja erojen syistä. Väestöntutkimuslaitos. Helsinki: Väestöliitto. Verkkodokumentti: <http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/b4ea14502d50e5e8945084c525901605/1446664656/application/pdf/2979010/Perhebarometri2013_web_1.pdf>. Luettu 24.10.2015.

Koskela, Jari 2012. Avioero suomalaisen miehen kokemana, ero ja erosta toipuminen prosessina. Kuopio: Itä-Suomen Yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Väitöstutkimus no 46.

Koskela, Riikka 2009. Ero lapsiperheessä. Miten tukea lasta ja vanhempia? Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto

Kääriäinen, Aino 2008. Ero haastaa vanhemmuuden. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Kääriäinen, Aino – Mykkänen-Hänninen, Riitta 2009. Vertaisuus ja vertaistuki eroauttamisessa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Kääriäinen, Aino – Hämäläinen, Juha – Pölkki, Pirjo 2009. Ero, vanhemmuus eron jälkeen ja eroauttaminen tutkimuskohteina. Teoksessa Kääriäinen, Aino – Hämäläinen, Juha – Pölkki, Pirjo (toim.) Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Kääriäinen, Aino 2012. "Mieti miten eroat!" – Vanhemmuus eron jälkeen. Teoksessa Aapola-Kari, Sinikka – Nivala, Annina – Tonttila, Teea (toim.) Nuoren tukeminen vanhempien erotessa – Tutkimusnäkökulmia ja hyviä käytäntöjä. Kasvatus – ja perheneuvontaliitto. Forssa: Forssaprint Oy.

Laki lapsen elatuksesta. 704/1975.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. 361/1983.

Lapsiasiainvaltuutetun toimiston julkaisuja 2010; 4. Lapsen paras etusijalle eropalveluissa. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopiston paino. Verkkodokumentti.
<http://ensijaturvakotienliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/85d3aa0235265ddffe9c325ad73af7e5/1446655818/application/pdf/3806890/Lapriperheiden_eropalvelujen_kehittamisohjelma.pdf>.
Luettu 4.11.2015.

Lastensuojelulaki 417/2007.

LiberaMente Oy
<<http://liberamente.fi/>>. Luettu 22.8.2015.

Mannerheimin lastensuojeluliitto
<<http://www.mll.fi/>>. Luettu 15.8.2015.

Miessakit ry
<<http://www.miessakit.fi>>. Luettu 16.8.2015.

Monikulttuuriyhdistys Familia club ry
<<http://www.familiacub.fi>>. Luettu 16.8.2015.
<<http://www.duoduo.fi>>. Luettu 16.8.2015.

Määttä, Kaarina 2002. Avioeron tuska ja helpotus. Helsinki: Tammi.

Neuvokeskus 2011. Vanhemman opas. Tietoa ja tukea lapsiperheen eroon. Verkkojulkaisu. <http://www.e-julkaisu.fi/ensi_ja_turvakotien_liitto/vanhemman_opas/>. Luettu 2.8.2015.

Niemelä, Sirkku – Kääriäinen, Aino 2008. Millan isä ja äiti eroavat – miten lasta voi auttaa vanhempien erotessa. Helsinki: Hakapaino Oy.

Oikeus.fi. Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia. <<http://www.oikeus.fi/tuomioistuimet/karajaoikeudet/fi/index/hakemusasiat/perheasiat/lapsenhuoltojatapaamisoikeus.html>>. Luettu 31.10.2015.

Palmunen, Anne 2009. Asiantuntijoiden käsitykset yksivanhempaisuudesta. Teoksessa Kääriäinen, Aino – Hämäläinen, Juha – Pölkki, Pirjo (toim.) Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Parisuhdekeskus Kataja
<<http://www.katajary.fi>>. Luettu 16.8.2015.

Parisuhteen palikat
<<http://www.parisuhteenpalikat.fi>>. Luettu 16.8.2015.

Pienperheyhdistys ry
<<http://www.pienperhe.fi>>. Luettu 15.8.2015.

Perheaikaa
<<https://www.perheaikaa.fi/>>. Luettu 8.10.2015.

Poijula, Soili 2007. Lapsi ja kriisi- selviytymisen tukeminen. 2. Painos. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Psykoterapiakeskus Vastaamo
<<https://vastaamo.fi>>. Luettu 2.10.2015.

Ritala-Koskinen, Aino 2001. Mikä on lapsen perhe? – Tulkintoja lapsen uusperhesuhteista. Tampere: Tampereen Yliopisto. Verkkodokumentti.
<<http://urn.fi/urn:isbn:>>. Luettu 3.10.2015.

Rusanen, Erja 2011. Hoiva kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Bookwell Oy.

Salo, Sirpa 2011. Parisuhdeongelmat ja lasten psyykinen hyvinvointi: kaksi tutkimusnäkökulmaa. Jyväskylä. Jyväskylän Yliopiston psykologian laitos. Verkkodokumentti.
Luetvissa:<<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/36861/9789513944476.pdf?sequence=1>>. Luettu 18.11.2015.

Sateenkaariperheet ry
<<http://www.sateenkaariperheet.fi>>. Luettu 16.8.2015.

Sinkkonen, Jari 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun? Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, Jari 2010. Nuoruusikä. Helsinki: WSOY.

Suomen mielenterveysseuran SOS-kriisikeskus
<<http://www.mielenterveysseura.fi/fi/tukea-ja-apua/kasvokkain/sos-kriisikeskus>>.
Luettu 2.10.2015.

Sosiaali- ja terveysministeriö. Lapsiperheiden tuet. Verkkodokumentti.
<<http://stm.fi/toimeentulo/lapsiperheet>>. Luettu 2.10.2015.

Suhdesoppa
<<http://www.suhdesoppa.fi>>. Luettu 16.8.2015.

Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto
<<http://www.suomenkasper.fi/>>. Luettu 17.8.2015.

Suomen Uusperheiden liitto ry
<<http://supli.fi>>. Luettu 16.8.2015.

Suomen valkonauhaliitto
<<http://www.suomenvalkonauhaliitto.fi>>. Luettu 15.8.2015.

Svartsjö, Raili – Hellsten, Erja 2004. Lapsen varhaisen psyykkisen kehityksen erityispiirteet. Teoksessa Svärđ, Pirjo-Liisa – Svartsjö, Raili – Hellsten, Erja – Lummenlahti, Leena – Korhonen, Tapio – Vauras, Marja – Annevirta, Tiina – Wahlberg, Karl-Erik – Rantala, Anja – Adenius-Jokivuori, Merja – Aro, Tuija – Viholainen, Helena – Lahdenperä-Mustajärvi, Mervi – Sume, Helena – Nurmi, Päivi – Saarela, Merja – Kontu, Elina – Moilanen, Irma – Pihlaja, Päivi – Viitala, Riitta: Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY.

Taskinen, Sirpa 2001. Lapsen etu erotilanteissa. Opas sosiaalitoimelle. Helsinki: STAKES, oppaita 46.

Tilastokeskus
Avioliitot ja avioerot 2014.
<http://tilastokeskus.fi/til/ssaaty/2013/ssaaty_2013_2014-04-17_tie_001_fi.html>.
Luettu 2.6.2015.

Tilastokeskus
Avioliittojen ja avioerojen määrä vuosina 1965-2012.
<http://www.stat.fi/til/ssaaty/2012/ssaaty_2012_2013-04-19_tau_001_fi.html>.
Luettu 19.5.2015.

Tilastokeskus
Eronneisuusluvut 2002.
<http://www.stat.fi/tup/tietoaika/tilaajat/ta_09_02_nieminen.html>. Luettu 2.6.2015.

Tuhkasaari, Pirjo 2008. Psykoterapia-lehti 2008, 27 (1). Therapeia-yhdistyksen ja Therapeiia-säätiön yhteisjulkaisu. Helsinki. Verkkodokumentti. Luettavissa osoitteessa:
<http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/ajankohtaista/parisuhdetutkimusta_tiiviisti/?x218948=219412>. Luettu 11.10.2015

Uuden elämän värit
<<http://www.uudenelamanvarit.fi/>>. Luettu 22.8.2015.

Valjakka, Eeva 2002. Lapsen huolto, asuminen ja tapaamisoikeus. Teoksessa Litmala, Marjukka (toim.): Lapsen asema erossa. Juva: WS Bookwell Oy.

Valkama, Elisa – Litmala, Marjukka 2006. Lasten huoltoriidat käräjäoikeudessa. Helsingin oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 224. Helsinki: Optula.

Valtonen, Markku 2014. Erotilanteen psykologiaa. Miessakit Ry. Verkkodokumentti. <http://www.miessakit.fi/easydata/customers/miessakit/files/Liitetiedostot/EROTILANTE_EN_PSYKOLOGIAA.pdf>. Luettu 16.4.2015.

Vantaanhyvis
<<http://www.vantaanhyvis.fi/>>. Luettu 15.8.2015.

Vantaan kaupungin verkkosivut
<<http://www.vantaa.fi/>>. Luettu 15.8.2015.

Vantaan käräjäoikeus
<<http://www.oikeus.fi/karajaoikeudet/vantaankarajaoikeus/fi/index.html>>. Luettu 16.8.2015.

Vantaan seurakunnat, perheneuvonta
<<http://www.vantaanseurakunnat.fi/perheneuvonta#>>. Luettu 16.8.2015.

Vantaan turvakoti ry
<<http://www.vantaanturvakoti.fi/>>. Luettu 20.8.2015.

Viiden tähden eroryhmä
<<http://www.eroseminaari.fi/>>. Luettu 18.8.2015.

Vile´n, Marika – Vihunen, Riitta – Vartiainen, Jari – Kurvinen, Auli 2006. Lapsuus, erityinen elämän vaihe. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Väestöliitto
<<http://www.vaestoliitto.fi/>>. Luettu 15.8.2015.

Väestöliitto 2011. Miten lapset reagoivat? Helsinki. Väestöliitto. Verkkodokumentti. <http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapset_ja_ero/miten_lapset_reagoivat/>. Luettu 18.6.2015.

Yhden vanhemman perheiden liitto ry
<<http://www.yvpl.fi/etusivu/>>. Luettu 17.8.2015.

Palvelut eroa harkitseville

Taulukko 1 Palvelut eroa harkitseville

TOIMIJA	PALVELU	KENELLE	MUUTA
Vantaan kaupunki, perheneuvola (osa keskitettyä perheneuvontaa)	Tukea vanhemmuuteen, parisuhteeseen, perheelle. Perheasioiden sovittelua erouhkassa/erotilanteissa. Psykologeja, perheterapeutteja, sosiaalityöntekijöitä, lasten psykiatrit.	Vanhemmille, lapsille.	Lapsiperheille, joissa alle 13v lapsia. Ei tarvitse lähetettä. Voi itse ottaa yhteyttä. Maksuton.
Vantaan kaupunki, neuvola	Nettineuvolasta neuvoa, ohjeita ja vinkkejä lapsiperheelle ja parisuhteen ongelmiin. Neuvolan perhetyö auttaa parisuhteen ongelmissa. Perhekoutsit auttavat vantaalaisia lapsiperheitä ongelmatilanteissa.	Perheille, pareille, vanhemmille.	Perhekoutsit tavoittaa facebookissa, sähköpostilla tai puhelimitse.
Vantaan kaupunki, sosiaali- ja terveysterveystoimet	Terveysasema/ psykiatrisen sairaanhoitajan vastaanotto.	Kaikille aikuisille, jotka tarvitsevat apua tai tukea mielenterveydellisissä ongelmissa / jaksamisessa.	Ajanvaraus sähköisesti ilman lähetettä.
Vantaan seurakunta, perheasian neuvottelukeskus	Perheneuvontaa, apua parisuhdeongelmissa, yksilö- ja parikeskustelut, ryhmiä, parisuhdekurssi (ennaltaehkäisevä, ei kriisissä oleville). Papin ja diakonin keskusteluapu.	Vanhemmille, avo-,avio- ja seurustelupareille, perheille.	Vantaalaisille. Palvelu maksutonta. Ei tarvitse olla ev.lut. kirkon jäsen.

Väestöliitto	Yksilö- ja pariterapiaa, nettivastaanotto, neuvontaa, tukea, linkkejä, testejä. Neuvontapuhelin. Parisuhdekeskuksella puhelinneuvontaa ja nettivastaanottoa.	Apua parisuhteen ongelmiin.	Terapiat maksullisia (järjestää Väestöliiton Familia Oy) 90e-135e/käynti. Nettivastaanotto rekisteröityneille käyttäjille, maksutonta. Neuvontapuhelin maksuton.
Väestöliitto perheaikaa	Väestöliiton verkkopalvelu, vertaistukea ja asiantuntija-apua. Keskustelupalstat, live-chatit, nettiluentoja, tietoa, artikkeleita.	Pareille, vanhemmille.	Palvelu on maksuton. Voi toimia anonyymisti.
Väestöliitto vanhemmuuskeskus	Nettipalveluita, chatti, nettiluentoja, asiantuntija-apua, nettikursseja.	Vanhemmille, pareille.	Maksuton.
Mannerheimin lastensuojeluliitto	Tietokulma, tukivinkkejä, keskusteluita, chatteja, keskustelupalstoja.	Vanhemmille / lapsille ja nuorille.	Vantaalla 8 paikallisyhdistystä (vertaisryhmät).
Kataja parisuhdekeskus ry	Artikkeleita, blogeja, kursseja, pariterapiaa, yhteisiä tapahtumia, tietoa.	Pariskunnille, seniorisuhteet, sateenkaariparit.	Luennot maksuttomia, kaikille avoimia tapahtumia. Kurssien hinnat vaihtelevat sen mukaan, ovatko RAY:n tukemia. Jäsenillä omaa toimintaa.
Suomen valkonauhaliitto	Yksilökeskusteluja ja perhetyötä.	Vähävaraisille pariskunnille ja perheille.	Kristilliseen arvopohjaan perustuva järjestö, joka toimii päihitteettömyyden puolesta. Osa maksullisia.
Yhden vanhemman perheiden liitto ry	Tukihenkilö, eroinfo – puhelin/chatti, tietoa ja tukea.	Eroa harkitseville.	Ei tarvitse olla liiton jäsen paitsi liiton juristipäivystyksen palveluita käyttäessä.

Elatusvelvollisten liitto ry	Neuvontapuhelin, lakiapua, tietoa (lapsen elatukseen ja tapaamiseen liittyvät velvollisuudet, oikeudet).	Eroa harkitsevalle vanhemmalle.	Voi liittyä jäseneksi (25e/vuosi). Raha-automaattiyhdistyksen tukema.
Monikulttuuriyhdistys Familia Club ry / Duo	Parisuhdeneuvontaa, apua, tukea ja vertaistoimintaa.	Monikulttuurisille perheille.	Uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton kansalaisjärjestö. Toimintaa tuke RAY ja Helsingin kaupunki. Vapaaehtoinen jäsenmaksu (tilaisuudet ja retket vaatii jäsenmaksun 20e/vuosi).
Sateenkaariperheet ry	Parisuhderyhmät ja –viikonloput, neuvoja, vertaistukea, chatit.	Homo- ja lesbopareille.	Jäsenmaksu 20e/vuosi. Myös perheaikaa-nettipalvelun yksi hankekumppani. Keskustelufoorumissa oltava rekisteröitynyt. Parisuhdekurssit/viikonloput maksullisia. Yht.työtä parisuhdekeskus Katajan kanssa.
Ensi- ja turvakotien liitto Neuvokeskus	Neuvokeskus on valtakunnallinen eroauttamisen osaamiskeskus. Eroneuvo toiminta, neuvokahvila, vertaistukea, verkkoapu.	Eroa harkitseville.	Eroneuvo maksuton.
Apuaeroon.fi	Portaali, missä hyvin kattavasti linkkejä eropalveluihin. Palveluita voi hakea paikkakunnittain. Myös kirjallisuutta. ”Kaikki samassa paikassa”.	Eroa harkitseville.	Ensi- ja turvakotien liiton Neuvokeskuksen ylläpitämä portaali. Auttavat puhelimet-linkki päivityksessä (ei käytössä 13.10.2015).

Suhdesoppa	Parisuhdesivusto (ei kovin tieteellinen) artikkeleita, testejä, asiantuntija-apua.	Parisuhteesta, ihmissuhteista, psykologiasta kiinnostuneille.	Voi kysyä asiantuntijoilta apua sekä osallistua parisuhdekeskusteluun.
Parisuhteen palikat	Työkalu parisuhteen tutkimiseen, esimerkiksi pariterapiassa. Linkkejä parisuhdekursseille, yhteystietoja.	Eroa pohtiville pareille (apua suhteen selvittämiseksi).	Suomen ev.lut. kirkon tekemä.
Suomen uusperheellisten liitto ry (supli)	Pari- ja perheterapia, perheasioiden sovittelu.	Uusioperheille, vanhemmille.	Pääkaupunkiseudulla ei tällä hetkellä (14.10.2015) ole omaa paikallisyhdistystä/ yhteyshenkilöä). Yhdistyksen jäsenmaksu 20e/vuosi.
Suomen mielenterveysseura SOS-kriisikeskus	Taidolla ja tahdolla – parisuhdekoulutus.	Pareille, joilla ei akuuttia kriisiä. Luentoja ja pariharjoituksia.	Koulutukseen haetaan lomakkeella.
Eroretki	Tietopankki, asiaa eron käytännön järjestelyistä sekä apua omien tunteiden käsittelyyn.	Eroa suunnittelevalle tai eronneelle vanhemmalla.	Osa Lastensuojelun Keskusliiton Neuvo-hanketta.
Eropalvelut.info	Internet-sivusto, jossa tietoa parisuhdeongelmista, erosta ja eron jälkeisestä tilanteesta.	Vanhemmille ja eroa harkitseville pareille. Myös lapselle oma sivu, mikä neuvoo Taikuri- ja Vetskariryhmiin.	

Palvelut eron aikana

Taulukko 2 Palvelut eron aikana

Vantaan käräjäoikeus	Avioeron hakeminen. Lapsen huollon, asumisen, tapaamisoikeuden ja elatusavun määrääminen. Perheasiainsovittelu, asiantuntija-avusteinen huoltoriitojen sovittelu.	Yksin toinen tai molemmat puoliset.	Asiantuntija-avustajan käyttäminen sovittelussa on vanhemmille maksutonta.
Perheneuvola, Vantaan kaupunki	Perheasioiden sovittelu, keskusteluapu, kriisityö, terapia.	Koko perheelle.	Ei tarvitse lähetettä. Perheille, jossa alle 13v. lapsi/a.
Perheasiainyksikkö, lastenvalvojat. Vantaan kaupunki.	Lapsen huoltoon, elatukseen ja tapaamiseen liittyvät asiat. Olosuhdeselvitykset.	Eroavat vanhemmat.	
Perheasiainyksikkö, Vantaan kaupunki. / Käräjäoikeus.	Asiantuntija-avusteinen huoltoriitojen tuomioistuin sovittelu (FOLLO).	Vanhemmat, perheasioiden tuomari sekä avustajia (psykologi/ sosiaalityöntek.)	Sovittelu vapaaehtoinen. Maksu 113e. Käräjäoikeus voi vahvistaa sopimuksen.
Perheasiain neuvottelukeskus (kirkon)	Keskusteluapua (paikan päällä, palveleva puhelin, netti), ryhmiä erosta selviytymiseen, erosovittelu.	Kaikille joita ero koskettaa.	Palveleva puhelin normaali puhelumaksu. Voi soittaa nimettömänä.
Suomen valkonauhaliitto	Virallinen perheasioiden sovittelu, perhetyö, yksilökeskustelut, eroryhmä (syksy 2015, tapaamisia 8 kertaa).	Vähävaraisille naisille (perheille).	Kristillinen järjestö. Jäseneksi voi halutessaan liittyä naiset. Yksilökeskustelut suositus max10 kertaa, ajanvarauspyynnöllä. Eroryhmä maksaa 50e. Perhetyö 20e/ käyntikerta.

Elatusvelvollisten liitto	Ero- ja lakiapua (elatus-, huolto-, tapaamis- ja ositusasioissa), konsultointi perheoikeudellisissa sovitteluissa.	Elatusvelvollisille, eroaville vanhemmille.	Jäsenmaksu 25e/vuosi.
Yhden vanhemman perheiden liitto	Eroinfo-puhelin (neuvoja lapsen elatukseen, huoltoon ja tapaamisiin liittyvissä asioissa), eronneiden vanhempien lasten kurssi, vanhempien eron ABC- ryhmä on infoilta lasten asioiden järjestämiseen liittyen, hyvä ero sekä eroneuvo- ryhmät 8 tapaamista), vapaaehtoisten tukipuhelimet yksinhuoltajille, tuettuja lomiam, yksinhuoltajien olohuoneet. Nettineuvontaa ja asianajajien puhelinneuvonta.	Eronneille / eroa suunnitteleville, yksinhuoltajille. Myös lapsille.	Yhdistyksen jäsenmaksu 10-20e/vuosi. Eropäivystys on maksullinen puhelinpalvelu. Hyvä ero-ryhmä maksaa 90e.
Ensi- ja turvakotien liitto ry, Neuvokeskus	Vanhemman neuvovertaistukiryhmä, neuvokahvila, eroneuvo, eroryhmä.	Eronneille vanhemmille.	Yhdistyksen jäsenmaksu 10-20e/vuosi.
Kaapatut lapset ry (Ensi- ja Turvakotien Liitto ry:n ja Yhden Vanhemman Perheiden Liiton jäsenjärjestö)	Apua ja tukea vaikeissa (kansainvälisissä) huoltajuuskiistoissa ja kaappausuhassa. Tukihenkilö- ja vertaistukitoiminta.	Eronneille vanhemmille.	Jäsenmaksu 20e/vuosi.
Väestöliitto	Miesten erokoulu (nettikurssi). Nettivastaanotto (45min, nimettömänä). Perheaikaa-sivusto. Terapiaa.	Eroa suunnitteleville ja eronneille.	Osallistuminen maksutonta. Nettivastaanotot maksuttomia, pitää olla rekisteröitynyt käyttäjä. Väestöliiton Familia Oy-terapiapalvelut maksullisia.

Miessakit ry	Eroryhmät, Erosta elossa on valtakunnallinen palvelu (keskusteluapua, neuvontaa, vertaistukea), isyyden tueksi, lyömätön linja, nettiluennot.	(Eronneille) täysi-ikäisille miehille.	Jäsenmaksu 20e/vuosi (opiskelijat, työttömät, eläkeläiset 10e).
Suomen mielenterveysseura SOS-kriisikeskus	Keskusteluapua kriisissä, valtakunnallinen kriisipuhelin.	Kaikille.	Ei tarvitse lähetettä, maksuton. Voi asioida nimettömänä. Kriisipuhelimeen soittaessa ei erillistä maksua, lähtökohtaisesti 1 puhelu.
Vantaan turvakoti	Paikka mihin mennä (24h) jos kotona ei ole turvallista. Ympäri vuorokautinen kriisipuhelin. Avopalvelut (myös pareille), vertaistukiryhmät.	Yksin tai lapsen kanssa.	
Sateenkaariperheet ry	Neuvoja, vertaistoimintaa, eroryhmiä.	Homo- ja lesbopareille.	
Hyvä Erovanhemmuus ry	Linkkejä, artikkeleita, apua erovanhemmuuden ongelmiin.	Eroa harkitsevalle, eronneelle vanhemmalle.	Yhden vanhemman perheiden liiton jäsenyhdistys. Maksuton jäsenyys.
Infopankki	Faktatietoa erosta ja siihen liittyvistä käytännön asioista. Linkkejä, paikallistietoa.	Eroaville, vanhemmille.	Nettisivusto, vapaassa käytössä.
Eropalvelut.info	Tietoa ja tukea prosessin läpikäyntiin lapsen ja vanhemman näkökulmasta.	Vanhemmille, pareille, lapsille.	

Palvelut eron jälkeen

Taulukko 3 Palvelut eron jälkeen

Perheneuvola, Vantaan kaupunki	Perheasioiden sovittelu, kriisiapu, eroneuvo (tuki- ja infotilaisuus), vanhemman neuvo- ryhmät, lapsille eroryhmä, FOLLO.	Lapsille ja vanhemmille.	
Lastensuojelu, Vantaan kaupunki	Tuetut ja valvotut tapaamiset ja lasten vaihdot. Tarvittaessa perhetyötä / tukea lapselle.		Tuetut ja valvotut tapaamiset oikeuden päätokeellä tai viranomaisen vahvistaman sopimuksen perusteella.
Lastenvalvojat, Vantaan kaupunki (perheasiainyksikkö)	Lapsen elatuksen, huollon ja tapaamisten sopiminen, olosuhdeselvitykset.		
Koulun sosiaalityö, Vantaan kaupunki	Koulukuraattori, kouluterveydenhoitaja ja psykologi. Kodin ja koulun yhteistyö kriisissä.	Lapselle.	
Psykologipalvelut, Vantaan kaupunki	Depressiohoitaja, psykiatrinen sairaanhoitaja, psykologi.	Lapsi, aikuinen, perhe.	Pääosin lähetteellä.
Ensi- ja turvakotien liitto Neuvokeskus	Eroneuvo, vanhemman neuvo – vertaistukiryhmät (kokoontuu 8 kertaa, maksuton), neuvokahvila, erochat, eroryhmät (järjestetään neuvokeskuksessa 2-3 kertaa vuodessa, maksuttomia), teemaillat, eroretki- verkkopalvelu.	Eronneille vanhemmille.	Tapahtumia ja palveluita eri puolilla Suomea, maksuttomia.
Ensi- ja turvakotien liitto Neuvokeskus	Taikuri-ryhmä (7-12v). Ryhmässä 6 lasta ja ohjaaja. Vanhempien eroa käsitellään leikin kautta. Vetskari-ryhmä nuorille, viikonloppu-	Lapsille ja nuorille joiden vanhemmat ovat eronneet.	Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto järjestää. Ilmoittautuminen ryhmiin sähköisellä hakulomakkeella.

	kursseja, taidepainotteisia.		
Perheasiain neuvottelukeskus (kirkon)	Eroryhmä.		
LiberaMente Oy	Eroryhmät, eroseminaari, erotesti, kirjallisuutta.		Eroryhmä ja –seminaarit maksullisia.
Yhden vanhemman perheiden liitto ry	Eroinfo, eroryhmät (hyvä ero, eroneuvo, vanhempien eron ABC), lasten eroryhmä, eroneuvo- ilta, neuvoja, tukipuhelin, chatit, vertaistapahtumat.	Eronneelle, lapsille.	Hyvä ero- ryhmä on maksullinen (90e), samoin Bruce Fisher- eroryhmä (150-300e).
Miessakit ry	Erosta elossa (valtakunnallinen palvelu) on vertaistukea, neuvontaa, eroryhmiä, nettiluennot.	Eronneille miehille.	
Pienperheyhdistys ry	Tuetut ja valvotut tapaamiset ja vaihdot, vanhemman neuvoryhmä, vertaistukea, perhekahvilat, mummila, mieskaveritoiminta, retket.	Yksinhuoltajille / yhden vanhemman perheille.	
Pienperheyhdistys ry	Tilli-toukka (4-6v.) sekä Taikuri (7-12v.) – ryhmät erolapsille.	Lapsille.	
Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto	Taikuri- ja Vetskari-ryhmät yhdessä neuvokeskuksen kanssa.	Lapsille ja nuorille, joiden vanhemmat ovat eronneet.	
Mannerheimin lastensuojeluliitto	Vanhempainpuhelin ja –netti, tietoa ja tukea, perhekahvilat, vertaisryhmät, perhekummit, kylämummit ja –vaarit, lastenhoitoapua.	Eronneille perheille.	

Mannerheimin lastensuojeluliitto	Lasten ja nuorten puhelin, nettipalvelu, chatti, ohjeita ja neuvoja, linkkejä.	Lapsille ja nuorille.	
Väestöliitto	Miesten erokoulu (nettikurssi), nettiluennot.		
Suomen valkonauhaliitto	Eroryhmä, yksityiskeskustelut.		Eroryhmä maksullinen (50e).
Sateenkaariperheet ry	Vanhemman neuvoryhmä, ero-opas, vertaisryhmiä, erotoimintaa verkossa.	Eronneille homo- ja lesboperheille	Erokurssi tulossa. Vanhemman neuvon erokurssi maksuton (yht.työssä väestöliiton kanssa).
Kalliolan kansalaisopisto	Eroryhmä.	Eronneille ja eroa pohtiville.	Järjestetään Ensi- ja turvakotien liiton Neuvokeskuksessa, maksullinen (140e).
Elatusvelvollisten liitto ry	Neuvontapuhelin, lakiapua, tietoa.	Eronneille (etä)vanhemmille.	
Viiden tähden eroryhmä	Yksilöllistä erovalmennusta ja vertaistukea, harjoituksia, akupunktiota.	Eronneelle.	Vastaanotto Vantaalla yksityiskodissa. Maksullinen (499e). Yksittäinen tapaamiskerta 70e.
Uuden elämän värit	Eroseminaari (ryhmä). Myös yksityisvastaanottoa (myös etänä netin välityksellä).	Eroa harkitsevalle tai eronneelle.	Eroseminaari 390e. Yksilötapaamisten hinnat löytyvät nettisivulta.
Psykoterapiakeskus Vastaamo	Verkkoneuvontapalvelu (maksullinen), ajanvaraus psykoterapiaan/ psykiatrille, verkkotestejä, psykologiset tutkimukset, puhelinneuvontaa.	Mielenterveydellistä apua ja tukea.	Maksullista. Helposti löytyy oman alueen palvelut, voi itse valita henkilön, näkee hinnat selkeästi.

Kari Kiianmaa, psykologi, parisuhdekouluttaja (Bruce Fisherin menetelmän "kehittäjä")	Suomalainen eroseminaari (Liberamenten), yksilö- ja pariterapiaa, petettyjen ryhmä, nettieroseminaari (Libramenten), kirjoja, artikkeleita.	Eronneille, vanhemmille, petetyille.	Terapiakäynnit 100-140e.
Isät lasten asialla ry	Jäsenille keskustelupalsta, vertaistukea, facebook-ryhmä, linkkejä.	Eronneille etävanhemmille.	Jäsenmaksu 20e/vuosi.